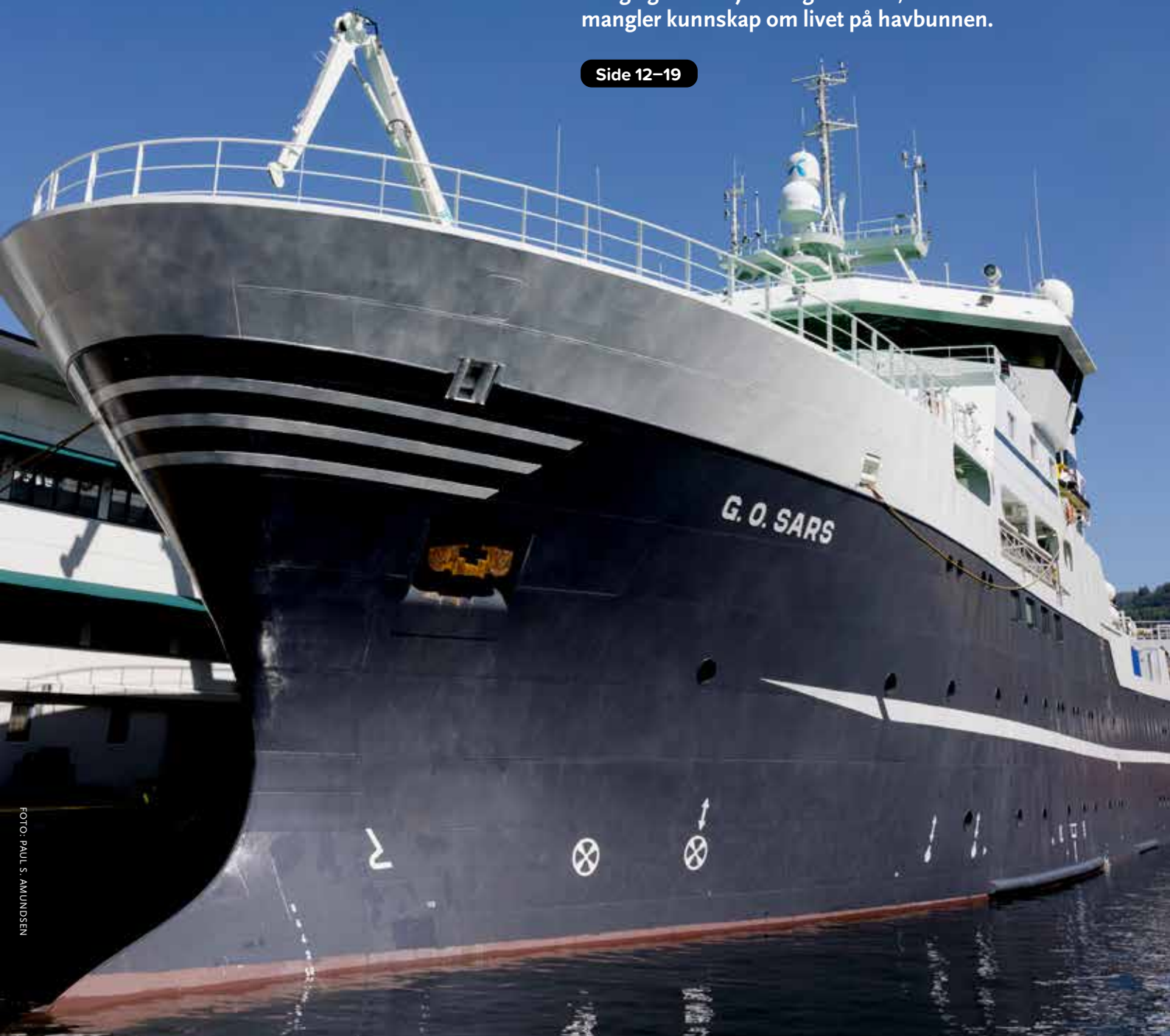

På dypt vann

Norge går i bresjen for gruvedrift, men mangler kunnskap om livet på havbunnen.

Side 12–19

Forsking i perspektiv

Forsking vert viktig fram mot 2060. Men ikkje neste år.

FOTO: JULIA LOE

– Det er eit skrikande behov for å prioritere enkelte ting framover, sa statsråd Oddmund Løkensgard Hoel under Arendalsuka. Og blant dei var Forsvaret, helsevesenet og politiet. T.v. ordstyrar Aksel Kjær Vidnes, i midten Kaja Ingdal Hovdenak, leiar i Norsk studentorganisasjon.

Skal Noreg satse meir på høgare utdanning og forsking framover? At vi vert fleire eldre, talar for. Kven andre enn dei som arbeider i høgare utdanning skal utdanne alle helsearbeidarane vi treng? Og det talar mot, for når det vert færre skattebetalarar bak kvar pensjonist, må universiteta og høgskulane spare som andre.

At vi skal omstille oss frå olje- og gassnæringa til grønare energi og næringer, talar for. Kven vert sentrale i å bygge opp den nødvendige kunnskapen, om ikkje forsking og høgare utdanning? Og det talar mot: Vi kan ikkje rekne med at dei oljesvarte inntektene vert like høge framover, og forskarar må vere med på spleiselaget.

At trygglekssituasjonen er endra, talar for. Kven kan betre enn forskarane stå bak og vidareutvikle kunnskapen bak beredskapen? Og han talar mot: No som vi skal bruke så mykje på Forsvaret, så vert det mindre att til andre sektorar.

Når skal vi få ein forskingspolitikk som legg vekt på alt som talar for forsking?

I starten av august la finansminister Trygve Slagsvold Vedum (Sp) fram perspektivmeldinga som handlar om dei økonomiske utsiktene i landet fram til 2060. Eitt av hovudpunkta er: Dersom demografien i landet ikkje gjer elleville kast, kjem andelen eldre til å gå opp. Tilsvarende går andelen i yrkesaktiv alder ned. Dermed vert det færre skattebetalarar til å finansiere sjukeheimplassar og alt det andre dei gamle kroppane og sjelene treng.

Vidare understrekar perspektivmeldinga behovet for omstilling. Auka spenningar i verda, klima- og naturendringar og minskande petroleumsaktivitet: Alt dette vil medføre endringar, og ikkje minst behov for ta kontroll over endringane.

Eg har lese i perspektivmeldinga (merk det vesle ordet «i») på jakt etter kva rolle forsking og høgare utdanning skal ha i å løyse dei nemnde problema. Og den rolla er stor, ikkje minst knytt til klimasaka. Gong på gong er det betona at forskinga er eit viktig verktoy. Melodien er om lag denne: «Utviklingen av ny kunnskap gjennom forsking,

ikke minst den langsiktige grunnforskningen, utgjør mye av grunnlaget vi står på når vi skal håndtere utfordringer og kriser.» Og denne: «Å nå temperaturmålet i Parisavtalen vil kreve økte investeringer i forsking, og utvikling av ny teknologi og virkemidler som gjør at de blir tatt i bruk.»

Grøn politikk er ikkje det fyrste eg assosierer med den sitjande regjeringa, heller ikkje stortilt satsing på forsking og høgare utdanning. Eg spurde meg: Har dei no teke eit steg?

Nei, det er lettare å sitje i Finansdepartementet og skrive uforpliktande om forskingas rolle 36 år framover enn å sitje i Kunnskapsdepartementet og love om statsbudsjettet som kjem om to månader. Orsak, éin ting er forsking og høgare utdanning lova: «ikkje vidare vekst».

Dermed har eg hoppa til forskings- og høgare utdanningsminister Oddmund Løkensgard Hoel (Sp) og ein seanse under Arendalsuka arrangert av Forskerforbundet og Norsk studentorganisasjon. Vert det meir pengar til forsking, eller går alt til luftvern? spurde ordstyrar og Forskning.no-redaktør Aksel Kjær Vidnes. Dermed var vegen kort til både Forsvaret og perspektivmeldinga. Hoel snakka om den demografiske utviklinga og at mange område derfor ikkje kan vente seg vidare vekst, blant dei: forsking og høgare utdanning. Han kunne ha lagt vekt på ambisjonane i forskingspolitikken, mellom anna slik dei kjem fram langtidsplanen for forsking og høgare utdanning, ein tiårsplan som kom i fjor. Symptomatisk nok la Hoel vekt på ein annan langtidsplan: den om Forsvaret som Stortinget samrøystes har vedteke. Han la vekt på «fleirbruksteknologi» – forsking og utdanning som både Forsvaret og sivilsamfunnet kan få utbytte av. Det er fint, det, men melodien er at forskinga har ein underordna plass.

Konsekvensen i regjeringas forskingspolitikk er mangelfull, og den indre motsetnaden verkar umedviten. Men ein ting skal dei ha: Mest av alt minner den om den gjengse, norske klimapolitikken. Når vi ikkje når måla, set vi heller eit nytt og høgare. Litt lengre fram i tid.

Kjetil A. Brottveit
Redaktør

«Når skal vi få ein forskingspolitikk som legg vekt på alt som talar for forsking?»

12 – Et forhastet vedtak

Stortinget har åpnet et stort havområde for utvinning av mineraler. – Vedtaket går imot advarsler fra egne myndigheter og nasjonale og internasjonale fagmiljøer, sier professor Lise Øvreås.

22 Ansvar som forsker

Hun limte seg fast foran Munchs Skrik, og hun formidler vitenskap. For biolog Kristiina Visakorpi handler begge deler om ansvaret som forsker.

28 Formidlingens pris

– Hvis jeg hadde sattset for fullt på foredrag, kunne jeg levd godt på det, og bedre enn på professorlønn, sier Morten Goodwin. Hva er det som avgjør prisen på et eksternt foredrag?

4 Vil tenke lange tanker

Filosofi er blant de mest populære studiene ved Universitetet i Oslo. – De fleste finner veier i arbeidslivet og måter å anvende kompetansen sin på, sier Jon Furholt ved NIFU.

6 – Ingen vant opinionen

Én eller to tariffavtaler? Grunnlaget for vårens streik i staten var vanskelig å forstå, trer retorikkprofessor Jens Kjeldsen: – Jeg skjønner det knapt selv, sier han.

8 Myldrende titler

Norske museer har et virvar av stillingstitler, og sammenhengen mellom kompetanse og tittel er ikke alltid like klar. Teknisk museum har prøvd å rydde opp i mylderet.

11 Ufred om midler

Når taket er lekk, bites hestene. Offentlige og private eiere kives om midler til vedlikehold av fredete bygninger.

FASTE SIDER

9 News in Brief

10 Innland

20 Utland

26 20 nøtter

27 Ti kjappe

31 Tilbakeblikk

32 Bøker

36 Kronikk

39 Gjesteskribenten

40 Debatt

41 Informasjon fra
Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 7/2024 – 56. årgang

FAGBLAD OM FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Forskerforum arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål opp mot Vær Varsom-plakaten. Norsk Presseforbund: pfu@presse.no. Forskerforum er medlem av Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Tlf 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: Kjetil A. Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no REDAKSJONSEKRETÆR: Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no

JOURNALISTER: Lina Christensen, lina.christensen@forskerforum.no | Ida Eritslund, ida.eritslund@forskerforum.no

Asle Olav Rønning, asle.olav.ronning@forskerforum.no | KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Salgsfabrikken v/Marie Fjeld. E-post: annonser@forskerforum.no. Tlf: 91 90 35 97

DESIGN: Concorde Design. TRYKK: Ålgård Offset.

ISSN 0800-1715. Opplag: 21 860

Det nye prestisjestudiet

Filosofistudier har vind i seilene, og studentene er stadig mer fornøyd. Hvorfor det?

UTDANNING «Fortsatt svært populært å studere filosofi», kunne Universitetet i Oslo (UiO) selv slå fast da semesteret rullet i gang ved landets universitet og høyskoler. To av Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk (IFIKK)s program er blant universitetets mest populære. Studiet med aller flest søkere er det tverrfaglige bachelorstudiet Filosofi, politikk og økonomi, som instituttet har tilbudt siden høsten 2021. Basert på en modell fra eliteskoler i England tok det i år opp 25 studenter, med 9,2 søkere per studieplass.

Dette gjør det til universitetets 7. mest populære. Årsstudiet i filosofi har også kamp om plassene, med 5,6 førstevalgssøkere per plass. Porten er videre i den klassiske bachelorgraden i filosofi, men også her kreves et godt snitt for å få tilbud, i hvert fall på UiO. Til sammen var det ifølge Samordna opptak 4005 søkere til filosofistudier i hele landet i år, og 377 studieplasser.

HØYT SNITT

– Det overrasker meg ikke at det nå finnes en markant studentgruppe som er interessert i de store, klassiske akademiske fagene, sier Jon Furholt ved NIFU. Han forsker på utdanning og arbeidsliv og er selv filosof.

Fornøyd er de også. Han peker på at Studiebarometeret, som Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse leverer hvert år, rapporterer at de mest fornøyde studentene i 2023 var de som studerte religion og filosofi. Filosofistudentene skårer i snitt 4,3 av totalt 5 poeng i 2023 og er med det nest mest fornøyd av alle, mens de foregående år, i 2022, lå på 34. plass med 3,8 av 5 poeng.

– Er filosofien rett og slett blitt en trend?

– Jeg er ikke så sikker på at det er arbeidslivet som nå etterlyser filosofer, men at flere ønsker noe mer og annet fra utdanning enn bare å få en jobb. Det minner om bølgen tidlig på 2000-tallet. Da handlet det også litt om populære fagkombinasjoner, sånne bindestrekstudier som freds- og konfliktstudier, for eksempel. Kan hende er det en lignende tendens på filosofistudiene nå, at man vil tenke lange tanker og forstå samfunnet på et overordnet nivå. Så er det litt færre som brenner for antikkens filosofi, kanskje?

– STORE SPØRSMÅL

«Hva er meningen med livet?» spør førstelektor Mathea Slåttholm Sagdahl.

Hun holder smakebitsforelesning for førsteårsstudentene i filosofi i Arne Næss' auditorium på Blindern. Det er som kjent ikke det eventuelle svaret som er galt, påpeker hun, det er spørsmålet. Så la oss prøve et annet: Fra «Hva er meningen med å studere filosofi?» til «Hvorfor finner unge mening i å studere filosofi i dag?»

Slåttholm Sagdahl peker på en kombinasjon av faktorer som geopolitisk uro, identitetspolitikk og sosiale medier som en inngang til filosofiske studier, som kanskje kan summeres i «tidsånd», en tid verdt å reflektere over.

– Det blir spekulasjon, og jeg tror ikke det finnes en klar og tydelig forklaring på hvorfor det er blitt så populært. Men vi lever i en brytningstid med rask utvikling av ulike

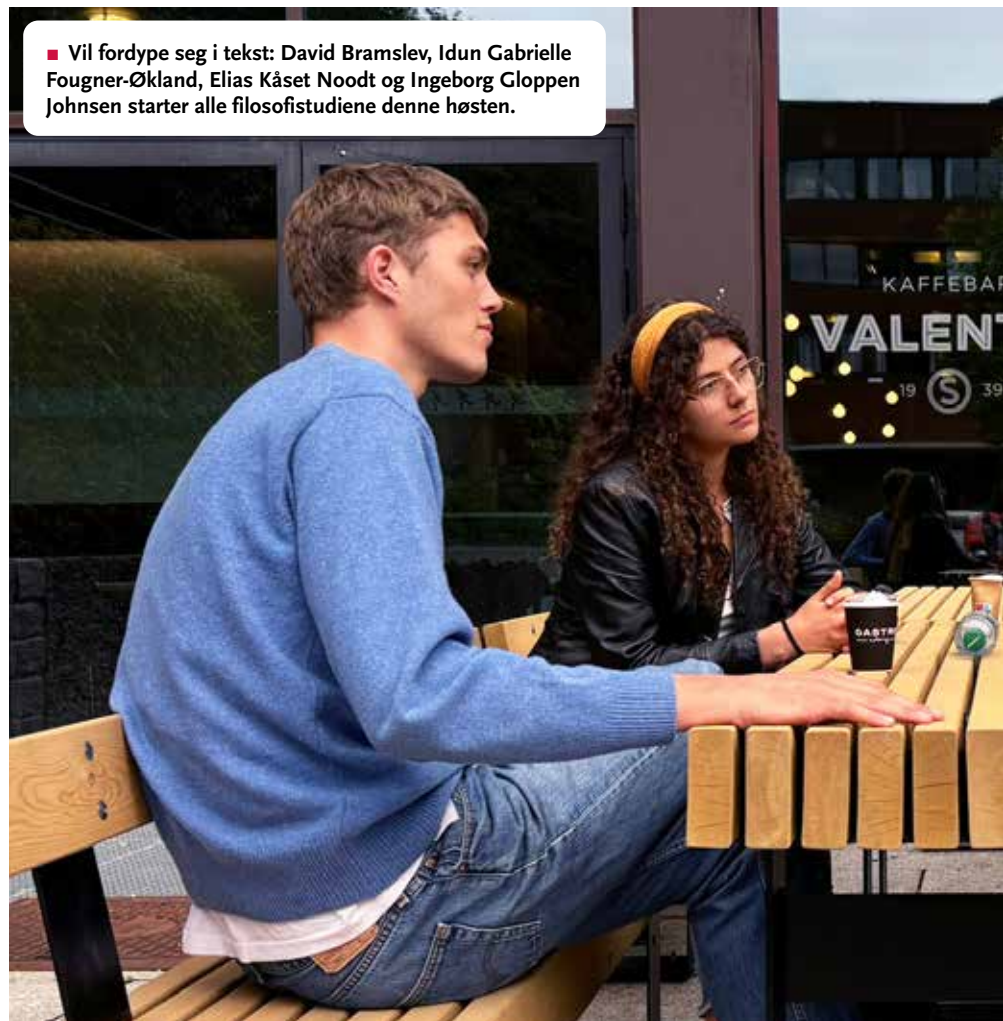
konflikter og tendenser som potensielt er samfunnsendrende. Det er store spørsmål vi står overfor, som faktisk krever filosofisk refleksjon. De krever at man tenker i sammenheng på hvordan for eksempel teknologi og kriser har innvirkning på menneskelivet, og hvordan vi kan møte særlig etiske spørsmål som melder seg. Men også konseptuelle spørsmål i forståelsen av verden og oss selv.

Hun opplever også at studentene kan mer enn før og kommer til forelesninger og seminarer med et sett forventninger fra populærfilosofien og gjerne YouTube.

– Er det bare et gode?

– Ja, jeg tenker det. Mye av det som foregår på sosiale medier, er kjempebra og med på å vinkle filosofi på en ny måte. Og så gir det

■ Vil fordype seg i tekst: David Bramslev, Idun Gabrielle Fougner-Økland, Elias Kåset Noodt og Ingeborg Gloppen Johnsen starter alle filosofistudiene denne høsten.

noen krav fra studentsiden om at vi faktisk skal ta tak i noen av tingene de bryr seg om, og ikke være så satt i det gamle, sier hun.

NY RETNING

Karoline Opsahl og Torunn Nyland tar imot ferske filosofistudenter med kaffe og sjokolade. De representerer Jobbklar ved fakultetet og har som oppgave å oppmuntre studenter til å jobbe med CV-en sin under studiene og kanskje utfordre idealet om elfenbenstårnet.

Der en tidligere kanskje ville tenkt på utdanningssystemet og ideell sektor som en klassisk karrierevei for de filosofiutdannede, trekker de frem Forsvaret, Kripos, Equinor og finanssektoren som nye retninger.

– Fra at dette kan man ikke bruke til noe, til at dette kan man bruke til alt?

– Det er et statusløft, ja. Selv om det fra noen kanskje finnes en viss motstand mot å gå inn i næringslivet, sier Nyland.

– Kulturen her på instituttet blir nok utfordret litt.

EKSTREMSTUDIER

– Noen er litt sleivete og vil påstå at filosofi er et sted der folk går og surrer, og at vi får kandidater ubrukelige for arbeidslivet. Vi må

FOTO: LINA CHRISTENSEN

– Studentene kommer med et sett nye forventninger.

MATHEA SLÅTTHOLM SAGDAHL,
FØRSTELEKTOR I FILOSOFI.

imidlertid nysensere hva det betyr at noe er arbeidslivsrelevant, sier Furholt. Han forteller at arbeidsledighet faktisk ikke rammer så mange humanister og filosofer i det lange løp, men at mange av dem er overkvalifiserte for jobbene de får.

– De fleste finner veier i arbeidslivet og måter å anvende kompetansen sin på. Og arbeidsgivere vet kanskje ikke alltid hva slags ferdigheter som kan være verdifulle, sier han.

Han peker på at filosofistudentene i Studiebarometerets måling av motivasjon

for studiene skårer ekstremt lavt på alt som ikke er faglig interesse. Tallene viser at 97 prosent studerer fordi de synes det er interessant og gøy, mens de som eneste fagfelt skårer ensifret på om de gjør det av forventninger til karrieremulighet og forventet lønn.

– Med andre ord: De går på filosofi av helt andre årsaker.

TENKER PÅ TENKNING

– Hvordan kan vi vite om utdanningen vi tar, betyr noe som helst? sier Idun Gabrielle Fougner-Økland. Hun tar et årsstudium i filosofi ved siden av en bachelor i klassisk piano på Norges musikkhøgskole.

– Jeg tror det som er viktig akkurat nå, med kunstig intelligens og virtuelle verdener, er å reflektere rundt hva menneskelig erkjennelse er.

De har bakgrunn fra kunst, musikk og statsvitenskap og er fascinert av den dype tenkningen.

– Jeg tror det er mange kunstnere som dras mot det, og mange filosofer som skriver mye om kunst. Begge feltene omhandler jo hva som egentlig er menneskelig, men fra veldig forskjellige perspektiver, forskjellige innganger.

Ingen av dem ser for seg en fremtid som filosof, men ønsker å supplere kunnskap og kompleksitet til egne felt og praksiser.

– Og for å vokse som person og fagperson. – Jeg ser ikke for meg at det er så mange som starter her med å ville bli filosofer, egentlig, at det sannsynligvis er noe som skjer litt «down the road», sier David Bramslev.

– Jeg føler at filosofien er en sikker vei videre i en utdanning, ikke bare i fokuset på kritisk tenkning, men også fordi spørsmålene stilt for to tusen år siden fortsatt er sentrale for oss, sier Ingeborg Gloppen Johnsen, som selv har en bachelor i sammenlignende politikk fra Universitetet i Bergen i bagasjen.

– I vår verden, med avhengighet av mobilen og alt som er så raskt, kjenner man litt behov for sånn: Jeg vil bare lese denne svære teksten og fordype meg i den.

♦ AV IDA ERITSLAND

FOTO: LINA CHRISTENSEN

Kampen om opinionen

Hvem vant kampen om opinionen under årets streik i staten? Ingen, mener retorikkespert.

STREIKEN I STATEN I vår streiket Unio i staten for første gang på tolv år. Streiken, som ble gjennomført sammen med Akademikerne, endte med tvungen lønnsnemnd. Resultatet blir først klart etter Rikslønnsnemndas behandling senere i høst (se faktaboks). Konflikten dreier seg om kravet fra Akademikerne og Unio, Forskerforbundets hovedorganisasjon, om å beholde sin egen hovedtariffavtale. Staten vil ha i stedet ha én felles hovedtariffavtale for alle statsansatte. Det samme vil LO.

I ordskiftet prøvde alle parter å nå ut med sitt syn og sitt virkelighetsbilde. «Dette handler egentlig om et inngrep i vår forhandlingsrett», sa Kari Tønnessen Nordli i Akademikerne. «Vi er opptatt av lik lønn for likt arbeid», sa digitaliserings- og administrasjonsminister Karianne Tung (Ap). Unio og Akademikerne sto mot LO og regjeringen, og stortingspolitikere fra flere partier kom på banen.

– BEGRENSET BETYDNING

Ingen av dem vant kampen om opinionen, mener retorikkespert og professor ved Universitetet i Bergen, Jens Elmelund

– Opinionen rakk nesten ikke å få med seg det som skjedde, sier Jens E. Kjeldsen.

FOTO: UIB

Kjeldsen. Hans syn er at man som hovedregel ikke kan forvente mye engasjement fra opinionen i en streik, og at det uansett ikke spiller noen stor rolle for det endelige utfallet.

– Jeg tror at slik vi har det i forhandlingene mellom fagforeninger og arbeidsgivere her i landet, så er det normalt meget begrenset hvor mye opinionen betyr. Opinionen betyr som regel først noe ved veldig langvarige streiker eller i spørsmål som virkelig betyr noe for folk flest, sier Kjeldsen.

Han er selv medlem i Forskerforbundet og var dessuten omfattet av streikeuttaket, men har ikke tillitsverv i organisasjonen.

Vårens streik påvirket i liten grad folk direkte, og så snart samfunnskritiske oppgaver ble berørt, var veien kort til tvungen lønnsnemnd. UiB-professoren sier at unntaket kan være i langvarige streiker i sektorer der folk blir direkte påvirket over lengre tid, for eksempel om skoler blir stengt. Universitets- og høgskolesektoren alene gir ikke et slikt trykk.

– Det er jo ikke så veldig mange mennesker som engasjerer seg mye i hva folk i Forskerforbundet gjør. Presset blir veldig begrenset, sier Kjeldsen.

VANSKELIG BUDSKAP

Det var også krevende for Unio og Akademikerne å kommunisere hva streiken dreide seg om. Streikegrunnlaget i år handlet ikke om penger i seg selv, men om tarifftekniske prinsipper. Kjeldsen peker på at dette var komplisert.

– Det er vanskelig å forstå streikegrunnlaget: Vi skal ha samme eller to ulike hovedtariffavtaler. Jeg skjønner det knapt selv. Hvordan skal folk utenfor sektoren forstå dette?

Streiken omfattet dessuten et stort mangfold av yrkesgrupper, fra ulike sektorer i staten. Også dette gjør identifikasjon van-

skelig for folk flest. Hvem skal man sympatisere med? Kjeldsen peker på at det er stor forskjell på en universitetsprofessor og en politibetjent. Dermed ble det ikke bare vanskelig å forstå kravet, men også hvem som framsatte det.

MOTSTRIDENDE MENINGSMÅLINGER

At opinionen hadde bare vage oppfatninger av streikegrunnlaget, kan illustreres av to ulike meningsmålinger som ble publisert i vår. Begge undersøkelsene ble gjennomført i et representativt utvalg av befolkningen. Undersøkelsene hadde helt motsatte konklusjoner. Rett i etterkant av streiken gjorde Respons Analyse en undersøkelse

Rikslønnsnemnda

- ◉ Regjeringen vedtok å avslutte både Akademikerne og Unios streik i staten med tvungen lønnsnemnd.
- ◉ Rikslønnsnemnda skal behandle både Akademikerne og Unios oppgjør 7. november.
- ◉ Avgjørelsen kan ikke ankes.

■ Unio i staten streiket for fortsatt å ha en egen hovedtariffavtale, sammen med Akademikerne. Regjeringen stanset streiken med tvungen lønnsnemnd. Bildet viser en streikemarkering i Oslo.

FOTO: BEATE OMA DAHLE / NTB

på oppdrag fra Akademikerne. Her ble deltagerne spurt om de støttet streiken. Til sammen 67 prosent sa at de støttet streiken i svært stor grad, i stor grad eller i noen grad. I samme undersøkelse svarte halvparten ja på spørsmålet «Mener du at Akademikerne og Unio bør få beholde en egen tariffavtale i staten?».

Men bare to uker før hadde analysebyrået Sentio gjort en undersøkelse på oppdrag fra Fagforbundet og LO. I denne undersøkelsen var spørsmålet: «Er du enig i at det bør være en felles avtale i staten for å sikre at ansatte får lik lønn for likt arbeid?» Et stort flertall, 75 prosent, sa at de var enig i dette.

– STOR FORSTÅELSE

Unio publiserte ingen egne meningsmålinger under streiken. Unio-leder Ragnhild Lied sitter likevel igjen med inntrykk av stor støtte til streiken, og sier at dette kom fram både under streikemarkeringer og når hun møtte folk i andre sammenhenger.

– Min oppfatning er at det var stor forståelse for streiken. Vårt hovedbudskap var at høyere utdanning skal lønne seg, også i staten, sier hun.

Lied sier seg enig i at det vil være urealistisk å tro at vanlige folk skal sette seg inn i de krevende spørsmålene om én eller flere hovedtariffavtaler i staten. Men hun fastholder at Unios hovedpoeng ble forstått.

Hun viser til egen erfaring fra lærerstreiken fra ti år tilbake, som dreide seg som arbeidstid, som eksempel på at opinionen kan spille en rolle i en arbeidskonflikt.

– Press fra opinionen bidro til at det ble slutt på den langvarige streiken i 2014, og at det ble en løsning uten at det havnet i nemnd, sier Lied.

Lied var da leder i Utdanningsforbundet.

Når det gjelder årets streik, sier hun at det er vanskelig å bedømme hvilken betydning opinionen kunne ha fått om streiken ikke hadde blitt stoppet av tvungen lønnsnemnd.

◆ AV ASLE OLAV RØNNING

Et kaos av stillingstitler

Ved Teknisk museum skal utdanningsnivå gjenspeiles i lønn og stillingstittel. Praksisen er mangelvare ved de fleste andre museer.

MUSEUM – Målet var å lage et system basert på krav om utdanningsnivå, som både sikrer de lavtlønte og vekst for de med høyere lønn, sier Jon Haavie, tillitsvalgt og vitensenterpedagog ved Teknisk museum, der han lærer barn å skape teknologi, ikke bare forbruke den.

Et sammensurium av stillingsbetegnelser og et lønnsnivå som ikke gjenspeiler kompetansen, er bildet Forskerforbundet tegner av museumsansatte i en fersk kartlegging. Til tross for at mange både har master- og doktorgrad, skyfler de gjerne inn i stillingskategorier som konsulenter og rådgivere, noe som overhodet ikke sier noe om kompetansen de sitter på. Ved Teknisk museum har de imidlertid forsøkt å gjøre noe med saken.

– Utfordringen med det gamle systemet var at det ikke var tydelig hva slags kompetanse eller utdanning som lå i de forskjellige stillingene, sier Haavie, som selv har doktorgrad i evolusjonsbiologi.

Lønn etter kompetanse

Før Teknisk museum la om stillingssystemet i 2021, ble ikke de ansatte nødvendigvis lønnet etter fagkompetansen. Lønningene var inkonsekvente og lite transparente, ifølge Haavie. I dag opererer museet med sju stillingskategorier, justert etter hvilket utdanningsnivå som kreves i stillingen.

– Nå skal kompetansen være avgjørende for lønnen din, sier Haavie, som forteller at lønnspresset i dag alltid står i selve utlysningen.

Systemet er imidlertid ikke helt fritt for utfordringer: Noen ganger mener kanskje ledelsen at det holder med bachelorgrad, mens fagforeningene mener kandidaten bør ha mastergrad. Andre ganger kan det ha blitt lyst ut en stilling med krav om bachelorgrad, mens det viser seg at den beste kandidaten er masterutdannet. Haavie ivrer for å lønne ansatte etter kompetanse, ikke kravet i utlysningen.

– Det er ikke et kjempeproblem, men en typisk problemstilling.

– Har omleggingen lønnet seg lønnsmessig for de ansatte?

FOTO: LINA CHRISTENSEN

■ På Vitensenteret kan man lage lego-blomster med 3D-printer. Men det er ikke lett å gjøre forskerkarriere som museumsarbeider, ifølge pedagog og doktor i evolusjonsbiologi Jon Haavie.

Ny stillingsstruktur ved Teknisk museum

Basert på stillingskategorier inndelt etter påkrevet utdanningsnivå. Stillingsgruppene er delt i sju kategorier:

- 1: stillinger uten særskilt krav til utdanning
- 2: fagarbeider med realkompetanse
- 3: stillinger med krav til fagbrev/svennebrev
- 4: stillinger med krav til bachelor
- 5: stillinger med krav til mastergrad
- 6: stillinger med krav til doktorgrad
- 7: avdelingsleder

– Det har blitt mye enklere å ha en klar idé om hvor man skal innplasseres. Hvis vi får en stillingsutlysning som fagforeningene skal vurdere, så kan vi kjapt sjekke om ledelsen har lagt seg på riktig nivå, sier Haavie.

Museet er nå i ferd med å revidere systemet, blant annet minstelønnsatsene og lønnsstignene.

– Men jeg tror ikke man kan si at lønns-

nivået har gått dramatisk opp, for å si det sånn. Det er jo museumsbransjen, sier Haavie.

– Et konglomerat

Forskerforbundet har brukt de siste par årene på å kartlegge lønnsnivået og stillingsstrukturen blant medlemmer ved arkiver, biblioteker og museer, gjerne kalt ABM-sektoren. Virksomhetene er preget av lavt lønnsnivå og mangelfulle karriereveier, ifølge fagforeningen. De oppfordrer flere til å gjøre som Teknisk museum.

– Tanken er at hvis man får en enhetlig stillingsstruktur, kan man også se lønn og karriereutvikling i sammenheng, og det blir mer forutsigbart. Forskerforbundet mener økt kompetanse og høyere utdanning skal gi seg utslag i økt lønn og endring av stillingskode, men sånn er det dessverre i liten grad ved museene, sier seniorrådgiver Petter Sommervold på telefon fra kursstedet Solstrand i Os sør for Bergen, der han nettopp har kurset museumsansatte i lønnsheving og stillingsstruktur.

– Jeg tror ikke man kan si at lønnsnivået har gått dramatisk opp, for å si det sånn. Det er jo museumsbransjen.

JON HAAVIE

I tillegg til Teknisk museum er det hovedsakelig Nasjonalmuseet og Norsk Folkemuseum som har stillingskategorier som gjenspeiler de ansattes utdanningsnivå, ifølge kartleggingen til Forskerforbundet.

– Det er et konglomerat av stillingstitler og arbeidstitler, både mellom virksomhetene og til dels også innad i samme virksomhet, sier Sommervold, som mener dette særlig gjelder de store, sammenslåtte museene.

– Man blir stående lønsmessig

Ifølge Sommervold er problemet størst blant private museer. Universitetsmuseene kan benytte seg av den vitenskapelige stillingsstrukturen som ellers på universitetene. Private museer kan bruke amanuensistittelen, men gjør det i liten grad. Professortittelen er forbeholdt universiteter og høyskoler. I motsetning til de fleste vitenskapelige stillingskodene underlagt Kunnskapsdepartementet, er majoriteten av kodene i det private, for eksempel rådgiverstillinger, ikke plassert på en lønnsstige.

– Private bruker gjennomgående stillinger som konsulenter, rådgivere og ingeniører. Da stagnerer man lønsmessig og karrieremessig.

– *Arbeidsgiverne må også være med på dette – hvordan skal dere lykkes?*

– Vi må rett og slett vise at medlemmene sitter på mye verdifull kompetanse, og at de tilfører virksomhetene viktige ressurser. Jo høyere kompetanse de ansatte får, jo mer ressurser har museet å dra veksler på. Vi må prøve å få arbeidsgiverne til å se at det er et tap for museene om disse ressursene forsvinner, sier Sommervold, som forteller at Forskerforbundet planlegger en turné for å informere virksomhetene om hvordan de skal gå fram for å få til en felles stillingsstruktur.

Mangler toppstilling

Forskerforbundet håper blant annet å få på plass en vitenskapelig toppstilling også ved private museer, tilsvarende universitetsprofessoratet.

– Det gir ikke nødvendigvis noen uttelling å ta en doktorgrad. Stillingene ved universiteter og høyskoler er regulert i forskrift, og hvis man tar en doktorgrad, blir man typisk førsteamanuensis, sier Sommervold.

En toppstilling mangler også ved Teknisk museum, forteller Jon Haavie.

– Jeg har nok ikke hatt den samme lønnsutviklingen som andre med doktorgrad i andre sektorer. Hadde jeg vært på universitetet, så hadde jeg nok hatt en helt annen utvikling. Jeg tror ikke museene klarer å konkurrere med universitetene.

Han tror en stilling som tilsvarende professoren, vil gjøre det enklere for ansatte med doktorgrad å gjøre karriere selv om de jobber på museum.

– Det er forskjell på å komme inn døra og begynne i morgen og det å ha vært her i ti år, skrevet mange artikler og jobbet mange år med forskning. Men det gjenspeiles ikke, det er ingen karrierevei her, sier Haavie.

◆ AV LINA CHRISTENSEN

The battle for public opinion

● This spring, the strike held by Unio (the Confederation of Unions for Professionals) and Akademikerne (the Federation of Norwegian Professional Associations) to retain their own wage agreement ended with compulsory arbitration. The conflict arose because the state wants one collective agreement for all state employees, as does LO (the Norwegian Confederation of Trade Unions).

While all parties attempted to convey their views during the debate, none won the battle for public opinion, according to a rhetoric expert at the University of Bergen. Professor Jens Elmelund Kjeldsen says that a strike rarely engages people unless it is prolonged or affects them directly.

PHOTOGRAPH: UNIO

The complex technical issues involved in this strike meant it was difficult to sympathise with any party, and conflicting polls reflected the public's lack of understanding. However, Unio leader Ragnhild Lied (pictured) feels there was strong support for the strike and its message that higher education should pay off, even in the state.

How much for giving a lecture?

● ‘Academics are often the most competent but worst paid speakers at a conference,’ says Nils Apeland, who runs the website talerlisten.no. Anine Kierulf, associate professor of law at the University of Oslo, experienced this herself when she took part in a conversation with Harald Eia for a large company without receiving a fee. When she found out what Eia was paid, she contacted the firm. She was told to propose an amount, and ended up with about the same as him.

Knowing how much to charge can

be difficult for researchers, who often participate for free because dissemination is part of their job. According to Apeland, academics are generally unaware of their market value and unlikely to expect a high fee due to academic idealism. Kierulf says that she doesn't get paid for speaking engagements involving non-profit organisations, but she argues that academics should be careful not to undersell themselves when asked to participate in time-consuming events with no professional benefit.

Warns against supporting all good causes

● The Norwegian Center for Holocaust and Minority Studies recently realised that they needed to issue a statement on the war between Hamas and Israel in Gaza. The centre's director, Jan Heiret, nevertheless warns against museums becoming political activists. ‘There is currently pressure on all institutions to literally fly the flag for all the good causes in the world. This is something we must resist. We must only speak out on matters where we have special expertise, otherwise we risk proclaiming simple solutions to complex questions,’ says Heiret. Read the whole interview on Forskerforum.no.

Ten Palestinian medical students arrive in Norway

● ‘Words cannot express how I'm feeling. I'm so glad to have the opportunity to study here,’ says Mohammed Yosri Abo Selmyia to Khrono. He is one of ten Palestinian medical students who recently arrived in Norway on an exchange programme at the University of Oslo. They are studying medicine and have had their studies interrupted by the war. The Norwegian Directorate of Immigration initially denied nine of the students a residence permit, only to reverse this decision after the government intervened.

MUSEER

ADVARER MOT Å FLAGGE ALLE GODE SAKER

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, HL-senteret, fant ut at de ble nødt til å uttale seg om krigen mellom Hamas og Israel i Gaza. Senterets direktør, Jan Heiret, advarer likevel museer mot å bli politiske aktivister. – Det er et press nå for at enhver institusjon skal, bokstavelig talt, heise flagg for alle gode saker i verden. Det må vi stå imot. Vi må kun uttale oss om det vi har spesiell kompetanse på, ellers bikker vi over til å proklamere enkle løsninger på kompliserte spørsmål, sier Heiret.

→ Les hele intervjuet på [Forskerforum.no](https://forskerforum.no).

LÆRERKRISE

– Ingen quick-fix

■ «En åpenbar krise» erklarte utdanningsministeren da det ble klart at søkertallene til lærerstudier nok en gang daler. I august spurte Forskerforum en rekke lærerutdannere om hva de mener er utfordringen. Professor i norskdidaktikk Marte Blikstad-Balas advarer mot politiske quick-fix, som lemping av karakterkrav. – Hvis vi åpner inntaket helt, slik at alle kan bli lærere, så er det ekstremt problematisk, av hensyn til både framtidens elever og lærerstudenter. Vi kan ikke bagatellisere læreryrket, sier Blikstad-Balas.

→ Les hele intervjuet på [Forskerforum.no](https://forskerforum.no).

FOTO TORE SÆTRE – CC BY-SA 4.0

UNIO

Hvem blir ny Unio-leder?

■ Ragnhild Lieds periode som Unio-leder er snart over, og på Unio-kongressen i starten av desember er det klart for ledervalg. Utdanningsforbundet har lansert Steffen Handal, forbundets leder mellom 2016 og 2023, som aktuell lederkandidat. Men i likhet med Handal har de to foregående Unio-lederne begge hatt lærerbakgrunn, så det er ikke utenkelig at lederen kommer fra et annet forbund denne gangen. Utdanningsforbundet og Sykepleierforbundet er de største Unio-forbundene, mens Forskerforbundet er det største blant statlig ansatte.

HØYESTERETT

Skal definere hva som er hjemmekontor

■ Da en lege skadet foten i lunsjpausen på hjemmekontoret i 2018, søkte hun om yrkesskadeerstatning. Etter at hun fikk avslag, klaget hun, og nå har saken nådd Høyesterett. Ettersom saken kan få betydning for langt flere yrkesgrupper enn leger, har hovedorganisasjonen Akademikerne engasjert seg i rettsprosessen. – Saken vil få stor betydning for forskere i uavhengige stillinger der arbeidsgiveren i stor grad aksepterer et annet arbeidssted enn ordinær kontorplass, sier Akademikerne advokat, Tom Sørum, til Forskerforum. Endelig dom er forventet i midten av september.

FOTO: GROVEMADE/UNSPLASH

Ti palestinske medisinstudenter i Norge

■ – Ord kan ikke uttrykke følelsene mine. Jeg er så glad for å få muligheten til å studere her, sier Mohammed Yosri Abo Selmyia til Khrono. Hun er blant de ti palestinske medisinstudentene som nylig ankom Norge for å ta utveksling ved Universitetet i Oslo. De studerer medisin og har fått utdannelsen sin satt på vent på grunn av krigen. Utlendingsdirektoratet avslø først oppholdstillatelsen for ni av studentene, men etter at regjeringen grep inn, reverserte direktoratet beslutningen.

FOTO: MARIANNE LØVLAND / NTB

Bymuseet i Bergen har lenge belaget seg på midler fra Vestland fylkeskommune for å vedlikeholde det fredete leprasykehuset St. Jørgens Hospital. Men nå skal private eiere av fredete bygninger prioriteres i tilskuddsordningen.

MUSEUM

STRID OM PENGESTØTTE

Vestland fylkeskommune har tildelt midler til museer som forvalter fredete bygninger. Interesseorganisasjon mener ordningen er forbeholdt privatpersoner.

På St. Jørgens Hospital i sentrum av Bergen ble det drevet leprahospital så tidlig som på 1400-tallet, og veggene er fortsatt de samme som da de siste pasientene døde på 1940-tallet. Dette er bare én av rundt 30 fredete bygninger Bymuseet i Bergen har ansvar for. Men det er krevende å ivareta fredete bygninger i et fuktig vestlandsklima.

Behov for vedlikehold

Forskerforum skrev i nr. 6 om vedlikeholdsetterlepet ved norske museer. Hittil har Bymuseet tydd til tilskuddsordningen «Post 71 – fredete kulturminner i privat eie» når de har stått overfor ekstraordinære utgifter. Ordningen er del av Klima- og miljødepartementets budsjett, men forvaltes av Riksantikvaren. Nå kommer det fram at det er uenighet om tilskuddsordningen innad i bransjen.

Ordningen fungerer slik at museene sender søknader til fylkeskommunene, som så sender en samlesøknad til Riksantikvaren. Riksantikvaren tildeler deretter en ramme til hver fylkeskommune. Men etter at en ny tilskuddsforordning ble vedtatt i 2021, som sier at private eiere av fredete bygninger skal prioriteres, opplever museet at de gradvis har blitt ekskludert fra ordningen. Forskriftsendringen skulle føre til lik fordelingspraksis blant fylkeskommunene.

– For oss med mange fredete bygninger er det der vi har kunnet søke om støtte til vedlikehold. Fylket har prioritert oss på lik linje med andre, sier Åse Tveitnes, avdelingsleder for bygningsvern og samlingsforvaltning ved Bymuseet i Bergen.

– Myntet på private

Klimadepartementet skriver til Forskerforum at Vestland fylkeskommune i 2022 tildelte en betydelig større andel av midlene til museer enn andre fylkeskommuner, og at de derfor har sett seg nødt til å presisere at privatpersoner skal prioriteres. Mens de fleste fylkene tildelte 0–4 prosent av midlene til museer i 2022, ga Vestland så mye som 26 prosent til museer, ifølge Riksantikvaren. Tallene for 2023 er ikke klare.

– Vi opplever at det gradvis hvert år kommer stadig nye innstramminger, og at Riksantikvaren legger til grunn en strengere forståelse av forskriften enn det som var intendert, kommenterer David Johannes Sandved, seksjonsleder for kulturarv i Vestland fylkeskommune.

Foreningen Fredet, en nasjonal interesseorganisasjon som jobber for å ivareta interessene til private eiere av fredete bygninger, mener fylkeskommunen bruker en uforholdsmessig stor andel av fylkespotten på museer. I mai klaget foreningen på noen av fylkeskommunens enkelttilskudd til museer.

– Dette er en tilskuddsordning myntet på private eiere av fredete bygg og anlegg, sier styremedlem Christoffer Knagenhjelm.

– Selvfølgelig er det for lite penger i systemet – det vet alle – men man kan ikke ta penger som er øremerket private eiere, til museer for å bøte på problemet, sier Knagenhjelm.

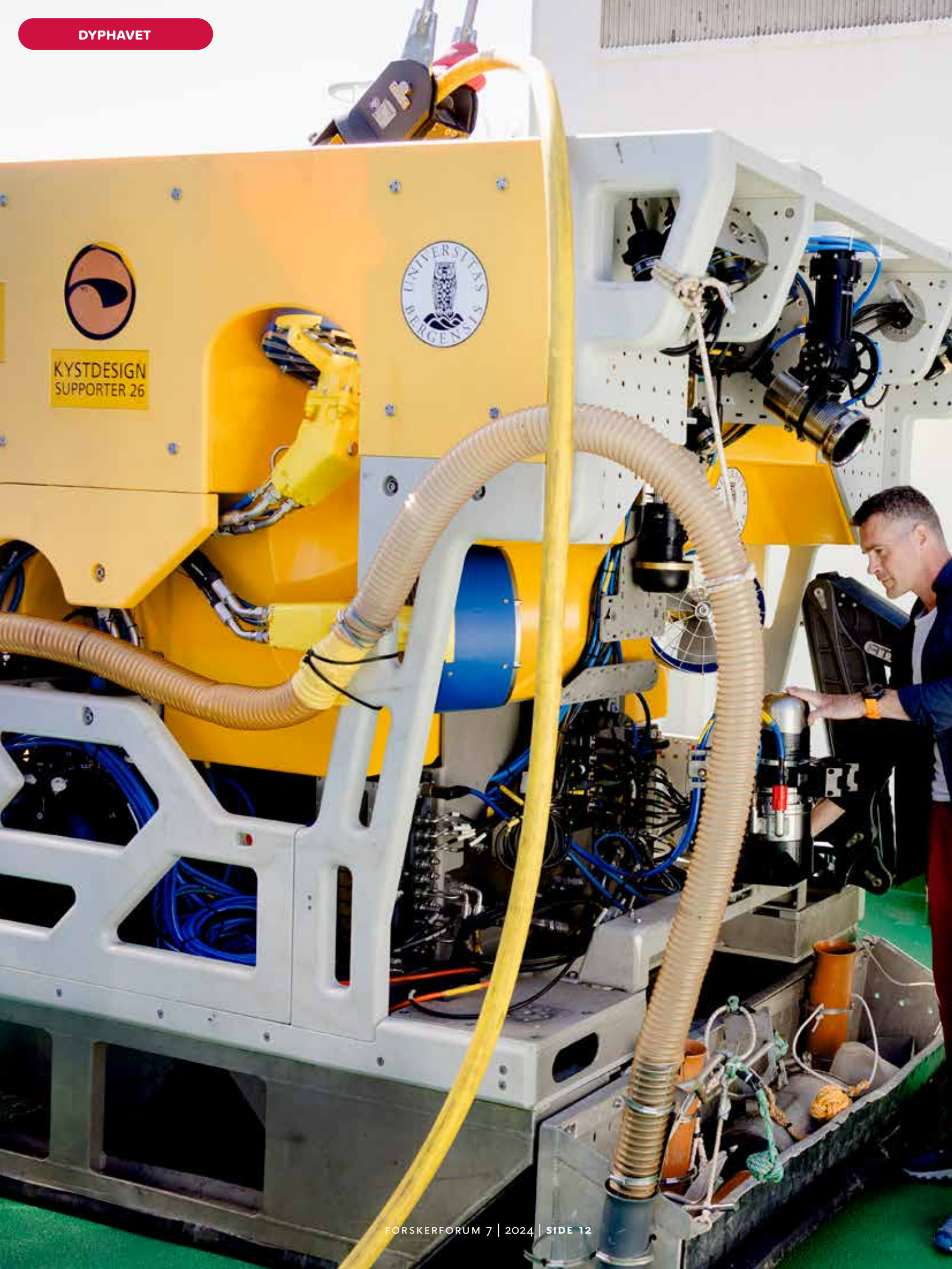
✦ AV LINA CHRISTENSEN

SAMORDNA OPPTAK

Upopulære barnehagestudier

■ I år var det planlagt 2657 studieplasser til barnehagelærerstudiet fordelt på tolv ulike universiteter og høyskoler. Rett før studiestart hadde ingen universiteter eller høyskoler fylt opp de planlagte studieplassene, ifølge Utdanningsnytt. – Det er krise. Ikke bare for oss, men også nasjonalt og internasjonalt er det krise for barna og kvaliteten i barnehagene, sier rektor Else Berit Skagen ved Dronning Mauds Minne Høgskole i Trondheim til Utdanningsnytt. Nedgangen har vart i flere år, og rektoren anser nedgangen som del av en internasjonal trend.

FOTO: MARTINU RAMADHAN/UNSPASH

UiBs fjernstyrte undervannsfarkost Ægir 6000 er forskernes viktigste verktøy i havdypet. Ægir er spesialbygd for å tåle trykk helt ned til 6000 meters dybde.

Grav først, forsk siden?

Kommersiell gruvedrift til havs kan bli en ny næring. Kritikerne mener vi har forsket for lite på økosystemene i dyphavet.

AV ASLE OLAV RØNNING | FOTO: PAUL SIGVE AMUNDSEN

«Hva er det som skjer i Norge?» Det er spørsmålet professor Lise Øvreås får fra kollegaer i utlandet.

Norske myndigheter møter ikke bare undring, men også skarpe advarsler fra internasjonale forskningsmiljøer etter at Stortinget tidligere i år vedtok å åpne et stort område i dyphavet mellom Norge, Grønland og Svalbard for utvinning av mineraler.

– Jeg synes dette er et forhastet vedtak. For det første fordi vedtaket går imot advarsler fra egne myndigheter og nasjonale og internasjonale fagmiljøer. I tillegg har det vært en massiv kritikk internasjonalt både fra EU og globalt, sier Øvreås, som er professor ved Universitetet i Bergen (UiB) og preses i Det Norske Videnskaps-Akademi.

Blant annet har det prestisjetunge tidsskriftet *Nature* skrevet på lederplass at

Norge svikter verdenshavene. Gruveselskaper, som det Bergen-baserte Adepth Minerals, mener derimot at kunnskapsgrunnlaget er godt nok til å sette i gang.

– Vi mener at industrien kan bidra med å effektivisere og tenke nytt når det gjelder innsamling av data fra dyphavet på en ny og bedre måte, sier daglig leder Anette Broch Mathisen Tvedt i Adepth.

Ukjent liv

Nede i havet, på flere tusen meters dyp, er det høyt trykk, og ikke noe lys fra sola slipper ned. Likevel er det liv. Det er ikke basert på fotosyntese, men på energi fra jordas indre.

Kunnskapen om livsformene som finnes her, er i stadig utvikling, og nye forskningstokt gir nye oppdagelser.

– Hver gang vi tar prøver, oppdager vi nye

organismer. Vi skriver læreboka om og om igjen, sier Øvreås, som har geomikrobiologi som fagfelt og forsker på biologisk mangfold og liv på havbunnen.

Fundamentet i næringskjeden er mikroorganismer, men økosystemene består også av blant annet koraller, svamper, maneter, krepsdyr og fisk. Fjernstyrte undervannsfarkoster (Remotely Operated Vehicles – ROV) senket ned fra et forskningsskip er blant verktøyene som brukes i utforskningen.

– Jeg har sittet i timevis og sett på bilder på skjermen når man kjører med ROV-en. Man kan sitte lenge og se ingenting, kun svart hav. Så oppdager man litt, og så åpner det seg store områder med yrende liv. Det er helt utrolig fascinerende. Vi ser ting som aldri har vært observert før, sier Øvreås.

Selv om flere kyststater driver letevirsom-

Professor Lise Øvreås advarer mot gruvedrift på havbunnen med dagens kunnskapsnivå.

– Man trodde lenge at dyphavet var dødt, og at ingenting kunne leve der.

het, er det ingen andre land i verden enn Norge som i dag har kommersiell drift etter havbunnsmineraler på sin sokkel. Åpningen skjer dessuten raskt. Den første konsesjonsrunden går i høst, og allerede neste år vil de første blokkene være tildelt.

Internasjonal kritikk

Norge har lenge sett seg selv som en klar ener innen havforvaltning, og leder blant annet FNs havpanel sammen med stillehavs-nasjonen Palau. Opprettelsen av panelet, som formelt heter Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi, var en flaggsak for tidligere statsminister Erna Solberg. Da skaffet Norge seg samtidig en stor fallhøyde.

«Norges helomvending er ikke bare et tilbakeslag for landets innsats for bærekraft, det undergraver resultatene og tilliten til

– Vi ønsker å intensivere miljø- og ressurskartlegging så snart vi får lisens.

ANETTE BROCH M. TVEDT, DAGLIG LEDER I ADEPTH MINERALS

havpanelet», skrev *Nature* etter stortingsvedtaket om åpning for gruvedrift på havbunnen. *Nature* er kanskje verdens mest innflytelsesrike vitenskapelige tidsskrift. Tidsskriftets konklusjon er at så lenge Stortingets vedtak blir stående, må norske myndigheter ta inn over seg at Norge ikke

lenger kan gjøre krav på noen lederrolle innen vern av havene.

Også EU-parlamentet og en rekke norske og internasjonale miljøorganisasjoner har kommet med kritikk.

Den harde tonen er knyttet til at det står mye på spill, og at havmineraler handler om

Ægir 6000 løftes om bord på forskningsfartøyet «G.O. Sars» ved kai i Bergen. Undervannsfarkosten er forskernes øyne på havbunnen. På sommerens tokt måtte også 4500 meter kabel med, som navlestreng til overflaten.

Blekkspruten *Grimpoteuthis*, kjent som Dumbo-blekksprut, finnes i dyphavet. Foto: UiB

mer enn bare Norge. Flere land vurderer å begynne med utvinning. Når en stor og rik havnasjon som Norge åpner, er frykten at det kan få en dominoeffekt. Dessuten pågår det en løpende debatt om vilkår for kommersiell gruvedrift i internasjonale havområder. Disse er underlagt Den internasjonale havbunnsmyndigheten, som har hovedkontor på Jamaica. Også denne tautrekkingen blir påvirket av hva som skjer i land som Norge.

– Lang og stolt tradisjon

Flere faginstanser, blant dem Havforskningsinstituttet og Miljødirektoratet, advarte i en høringsrunde mot åpning for gruvedrift, på grunnlag av manglende kunnskap. Mens disse mener at mangel på kunnskap er et argument for å vente, mener regjeringen det motsatte.

I stortingsmeldingen om havbunnsmineraler, som ble lagt fram i fjor, framstilles mangelen på kunnskap om dyphavet som et argument for å åpne for kommersiell gruvedrift. «For at private verksemder skal kunne bidra til kartlegging av ressurspotensialet og miljøverdiane og til å auke kunnskapen om miljøverknadene av ei eventuell framtidig havbotnmineralverksemd, er det nødvendig å opne området for slik verksemd», heter det.

Statssekretær Astrid Bergmål (Ap) i Energidepartementet skriver i en e-post til Forskerforum at første fase av kartlegging og leting kun vil ha små miljøpåvirkninger, men bidra til viktig oppbygging av kunnskap og kompetanse.

– Norge har en lang og stolt tradisjon for forsvarlig, kunnskapsbasert ressursforvaltning. Slik skal havbunnsmineralene også forvaltes. Vi vil ha en skrittvis og forsvarlig utvikling av havbunnsmineralvirksomhet på norsk kontinentalsokkel, lover Bergmål.

Hun legger til at hensynet til miljø og sikkerhet skal ivaretas i alle deler av virksomheten.

Klar til å starte

Kan havbunnsmineraler bli en stor næring for Norge? De mest optimistiske snakker om potensielle milliardinntekter. Også olje og gass startet med små skritt. Nå har Norge forskning og teknologisk kunnskap på høyt nivå fra kompliserte olje- og gassoperasjoner. Flere kystdistrikter ser muligheten for arbeidsplasser, og peker allerede på sine fortrinn som mulige knutepunkt for en ny industri.

Et av selskapene som er i startgropa foran høstens konsesjonsrunde, er Adepth Minerals. Adepth har blinket ut flere blokker som selskapet er interessert i. Målet er å finne drivverdige forekomster. Daglig leder Anette Broch Mathisen Tvedt mener at private selskaper kan bidra vesentlig til kunnskap-sinnhenting om havbunnen.

– Vi ønsker å intensivere miljø- og ressurs-

– Vi mener at industrien kan bidra med å effektivisere og tenke nytt når det gjelder innsamling av data fra dyphavet, sier Anette Broch M. Tvedt.

– Vi har aldri undersøkt disse områdene med henblikk på gruvedrift, sier Steffen Leth Jørgensen. Han mener tida ikke er moden for utvinning, men sier ja til leting.

kartlegging så snart vi får lisens. Utvinning kan tidligst komme på 2030-tallet, sier Tvedt.

I prinsippet har Stortinget åpnet for både leting og utvinning. Selskaper som vinner fram i høstens konsesjonsrunde, vil få enerett på både leting og utvinning i utvalgte blokker. Samtidig sier Tvedt at myndighetene vil kreve egne konsekvensutredninger før man går fra leting til utvinning.

Hun mener at kunnskapsgrunnlaget er godt nok til å sette i gang.

– Ja absolutt. Letingen foregår på samme måte som forskning foregår på i dag, sier Tvedt.

Statlig støtte

Tvedt er helt uenig med de miljøfaglige etatene som mener at det er for lite kunnskap til å åpne for første fase av kommersiell virksomhet. Tvedts argument er at det ikke er noen større belastning for livet i havet at kommersielle aktører gjør kartlegging av miljøforhold og ressursgrunnlag, enn at de samme prøvene tas ut for forskningsformål.

Adepth har fått sjenerøs statlig støtte i oppstartsfasen. Selskapet har kun en håndfull ansatte og hadde i 2022 ingen inntekt utover et tilskudd fra Innovasjon Norge på 3,5 millioner kroner. I desember samme år fikk selskapet 70,8 millioner kroner gjennom ordningen «Grønn plattform», hvorav 60 millioner kroner kom fra Forskningsrådet. Tildelingen gikk til et FoU-prosjekt ledet av Adepth, der også forskningsmiljøer ved flere universiteter deltar.

– Det er flere selskaper som har varslet at de søker i den kommende konsesjonsrunden. Har tildelingen fra «Grønn plattform» gitt dere en flyving start?

– Det gir oss selvfølgelig en styrke og en edge at vi får utviklet samarbeid og testet ut ny teknologi, sier Tvedt.

Hun understreker at det er en rekke partnere med i prosjektet, inklusiv flere universiteter. Tildelingen gjorde det mulig allerede i fjor å gjennomføre et forskningstokt til dyphavet med uttesting av ny teknologi og innhenting av prøver.

Leting ja, utvinning nei

Blant Adepths samarbeidspartnere er Senter for dyphavsforskning ved UiB. Dette er Norges største og eldste forskningsmiljø på området. Senteret mener at det er forsvarlig å ta de første stegene i letevirksomheten nå.

– Vi sier ja til å undersøke. Men under forutsetning av at det foreligger et juridisk rammeverk, sier førsteamanuensis og senterleder Steffen Leth Jørgensen.

Kartlegging

- Norge har gjennomført en trinnvis kartlegging av mye av den kystnære sokkelen der det i dag drives oljevirk-somhet og fiskeri.
- Dette har skjedd gjennom Mareano-programmet, et samarbeid mellom blant annet Havforskningsinstituttet, Kartverket og Norges geologiske undersøkelse.
- De dype havområdene er i liten grad kartlagt. Det foreligger planer om å kartlegge nye deler av dyphavet i regi av Mareano neste år.

Sokkelstormakt

- Norge er en sokkelstormakt takket være FNs havrettskonvensjon, som gir kyststater rett til å utvinne ressurser på havbunnen innenfor minst 200 nautiske mil (nm).
- Denne rettigheten gjelder selv om kontinentalsokkelen i geologisk forstand ikke strekker seg så langt. Den gjelder også for øyer, som Jan Mayen, som ligger midt på en dyphavsrygg.
- Området som nå er åpnet for havbunnsmineraler, ligger dels i en sone 200 nm fra Jan Mayen. Den nordlige delen av området er avgrenset av avstand fra kysten av Nord-Norge og av en sone rundt Svalbard.

Når det gjelder utvinning på havbunnen, mener han og senteret at tida ikke er moden i dag. Nye vanskelige avgjørelser må tas om noen år dersom det blir påvist drivverdige forekomster av mineraler. Innen den tid må kunnskapsgrunnlaget styrkes, og Jørgensen mener at dette ikke kan overlates til selskapene.

– Kunnskap om risiko ved utvinning av havbunnsmineraler må hentes inn av uavhengige forskningsinstitusjoner. Dette bør sikres gjennom dedikerte forskningsprogrammer, sier han.

Regjeringen har varslet en framtidig helhetlig satsing på forskning og teknologiutvikling i tilknytning til havbunnsmineraler i regi av Forskningsrådet, men har foreløpig ikke lagt fram noen konkrete planer og heller ikke satt av penger til dette.

Besøk fra ytre rom

Området på norsk sokkel som nå er åpnet for leting og utvinning, er på 281 000 kvadratkilometer og større enn hele Sør-Norge.

Tina Kutti er forsker ved Havforskningsinstituttet og har erfaring fra forskning i Atlanterhavet, Indiahavet og Arktis. Utenfor kysten av Mosambik har hun vært med på å hente opp livsformer fra havdypet som er 12 000 år gamle.

Hun sier at en typisk måte å kartlegge dyphavet på er å blinke ut et antall utvalgte områder på 0,4 kvadratkilometer hver og granske dem nærmere. Hun sammenligner det med om jorda fikk besøk fra beboere fra verdensrommet som ville utforske livet her.

– La oss si at du tar 50 prøver fra områder på 0,4 kvadratkilometer opp i romskipet ditt og drar hjem. Én prøve kan være fra Torgallmenningen i Bergen og en annen fra skogen i Hedmark. Det er helt umulig å få et godt bilde av kloden med det.

– *Hvor mange arter som er ubeskrevne for vitenskapen, kan det være i dyphavsområdene som forvaltes av Norge?*

– Det er helt umulig å gjøre et estimat. Man må først vite hvor mange ulike typer miljøer som finnes i dette området. Det vi vet, er at det er potensial for mange ulike arter. Vi vet heller ikke hvordan havbunnen ser ut. Men forestill deg Jotunheimen, bare ti ganger mer ekstremt.

Å beskrive nye arter er tidkrevende arbeid. Ekspertene på dette feltet er taksonomer, som det ikke er så mange av i Norge. Det er dessuten ikke nok å sette navn på artene man finner. Om hensikten er å unngå negativ miljøpåvirkning, er det bare første skritt. Forskerne må kjenne artenes livshistorie, utbredelse og hvor sårbare de er.

– Når vi overvåker miljøpåvirkning fra oljeutvinning, er artene vi bruker, kjent. Vi har også rangert dem etter hvor sårbare de er for påvirkning, sier Kutti.

Dette er kunnskap forskningen har opparbeidet om mange av artene på den kyst-

Er vi klare for å starte gruvedrift på havbunnen?

WALTER SOGNES
Daglig leder, Loke Marine Minerals

– Vi er klare til å starte aktivitet som kan lede til gruvedrift. Men vi kan ikke starte i dag. Staten må være med og bidra til teknologiutvikling og kunnskapsinnhenting, som risikoavlastning for en ny næring.

MARTIN SVEINSSØNN MELVÆR
Teamleder materialer og industri, Bellona

– Nei. Den viktigste grunnen er at vi vet nesten ingenting om biologi og økosystemer på havbunnen. Det stemmer at vi trenger mineraler til grønn omstilling. Men dette kommer mye tryggere og raskere med en forsterket innsats på gruvevirksomhet på land.

EVY JØRGENSEN
Avdelingsdirektør, Norsk Polarinstittutt

– Vi har vært veldig klare på at det er stor mangel på kunnskap, spesielt grunnlagsdata om økosystemer i dette området. Vi tilrår at man må øke forskningsinnsatsen på innsamling av data og miljøeffekter av mineralutvinning, og intensivere utviklingen av teknologiske løsninger. Førre-var-tilnærmingen må gjelde også her.

nære sokkelen. Når det gjelder artene som kan påvirkes av utvinning av havbunnsmineraler i dyphavet, mangler alt dette.

Kartleggingen burde vært i gang nå, sier Kutti, men retter seg selv:

– Dette arbeidet burde startet for ti år siden.

Grønne metaller?

I manges øyne kan havbunnsmineraler være en del av løsningen på et økende behov for metaller som kobber, nikkel og kobolt. Dette er metaller som verden trenger mer av som følge av det grønne skiftet.

Det er to typer mineralforekomster som det kan være aktuelt å utvinne i norske farvann. Begge typer finnes rundt den midtatlantiske dyphavsryggen, der Europa og Nord-Amerika sakte skli fra hverandre.

Det ene er sulfidforekomster, som dannes der varmt vann strømmer opp fra jordskorpa, og kan inneholde kobber, sink,

gull, sølv og kobolt. Det andre er såkalte manganrike skorper, tynne lag på 10–30 centimeter som dannes direkte på undersjøiske fjellformasjoner. Disse kan inneholde mangan, jern, titan, kobolt og en rekke mer sjeldne grunnstoffer. Sulfidforekomstene er mer punktvis fordelt enn manganskorperne, som må utvinnes flakvis over større områder.

Ingen vet i dag om det i det hele tatt er mulig å tjene penger på å hente ut mineralene fra dette området. Norges geologiske undersøkelse, som har ansvaret for mineralletting på landjorda, mener estimatene fra Sokkeldirektoratet (tidligere Oljedirektoratet) gir et lite dekkende og overdrevent positivt bilde av potensialet.

Burde forsket først

Frykten for at Kina skal dominere utvinning og foredling av viktige mineraler, er en av begrunnelsene for å utvikle havbunnsmineraler som næring. Dette spiller sammen med uroen for at det skal bli mangel på viktige råvarer for det grønne skiftet.

Historieprofessor Mats Ingulstad ved NTNU leder et tverrfaglig forskningsprogram om havbunnsmineraler.

– Historisk sett blir frykten for knapphet sterkt overdrevent i perioder, sier Ingulstad, og legger til at det også gjerne blir tatt dårlige beslutninger.

Et eksempel er 1970-tallet, da det var bekymring for at metaller og andre råvarer skulle bli mangelvare. Ingulstad sier at rundt 1980 sto mange land på spranget til å utvikle utvinning av havbunnsmineraler. Ressursknappheten materialiserte seg ikke. Planene om havbunnsmineraler ble lagt bort.

– Veldig mange av prognosene som tilsa at verden skulle gå tom for bestemte ressurser, slo feil, sier Ingulstad.

Da det ble god tilgang på mineraler i markedet, forsvant den politiske oppmerksomheten. Deretter bekymret man seg ifølge NTNU-forskeren ganske lite for forsyningsikkerhet for mineraler før Kina ble en konkurrent til vestlige land på 2000-tallet.

Ingulstad mener at kunnskapsgrunnlaget som er lagt fram om en norsk havbunnsindustri, er for spinkelt. Ikke bare om biologiske forhold på havbunnen, men også om de politiske og strategiske dimensjonene.

– Det er usikkert om havbunnsmineraler vil gi økt forsyningsikkerhet, sier han.

Ingulstad og hans kollegaer har tatt til orde for at styrket FoU-innsats rettet mot havbunnsmineraler burde kommet før vedtaket om åpning av sokkelen, ikke etterpå. Samtidig mener han at regjeringen under spiller satsingen dersom vi virkelig står foran et stort nasjonalt løft og utvikling av en ny næring av internasjonal betydning.

– I så fall mangler vi en nasjonal dialog om målsettinger og konsekvenser på samme måte som vi hadde da oljealderen begynte, sier Ingulstad. ●

– Vi vet at når vi drar til et nytt område, så finner vi nye arter, sier Tina Kutti. Her holder hun koraller fra grunt farvann på norsk sokkel.

BANGLADESH

STUDENTOPPRØR FELTE REGJERING

Stort sett fredelige studentdemonstrasjoner mot en kvoteordning for offentlige stillinger eskalerte raskt til et nasjonalt opprør mot et stadig mer autoritært styre, noe som førte til at statsminister Sheikh Hasina trakk seg og flyktet. Men over 400 personer, i hovedsak studenter, ble drept. Den forhatte studentfløyen til regjeringspartiet Awami-ligaen har lenge utøvd utstrakt vold på campus, og ble også sluppet løs på demonstrantene for å slå ned protestene, ifølge Norges ambassadør i Dhaka, Espen Rikter-Svendsen. Hva som skjer med dem nå, er et åpent spørsmål.

DANMARK

Store lønnsforskjeller

■ Danmarks høyest lønne- de forsker, Bent Flyvbjerg, tjener 2,1 millioner danske kroner i året. Det er det dobbelte av gjennomsnittsprofessorens lønn, og mer enn både statsministeren og den høyest lønnede rektoren tjener, viser en gjennomgang dansk Forskerforum har gjort. Flyvbjerg, som er økonomisk geograf, ble hentet fra universitetet i Oxford i 2021 til et eksklusivt professorat sponset av forskningsstiftelsen Villum Fonden. Ifølge Forskerforum er det en klar sammenheng mellom hvor mye eksterne midler forskerne innhenter, og hvor mye de tjener.

Rachael Gunn har doktorgrad i kulturstudier og foreleser ved Macquarie University i Sydney.

FOTO: MACQUARIE UNIVERSITY

STORBRIANNIA

Dropper Equinor som sponsor

■ Siden 2016 har Equinor sponset en del av Science Museum i London, men i sommer ble avtalen avsluttet. Ifølge The Guardian presset miljøvernere museet til å ta beslutningen fordi de mener Equinors strategi ikke er i samsvar med Parisavtalens mål om å redusere CO₂-utslipp slik at den globale oppvarmingen ikke passerer 1,5 °C. Equinor sponser fortsatt Aberdeen Science Centre og kunstmuseet MAR i Brasil. I Norge samarbeider Equinor med sju av åtte vitensentere.

Equinor har sponset Wonderlab i Science Museum siden utstillingen åpnet i 2016, men nå er avtalen avsluttet.

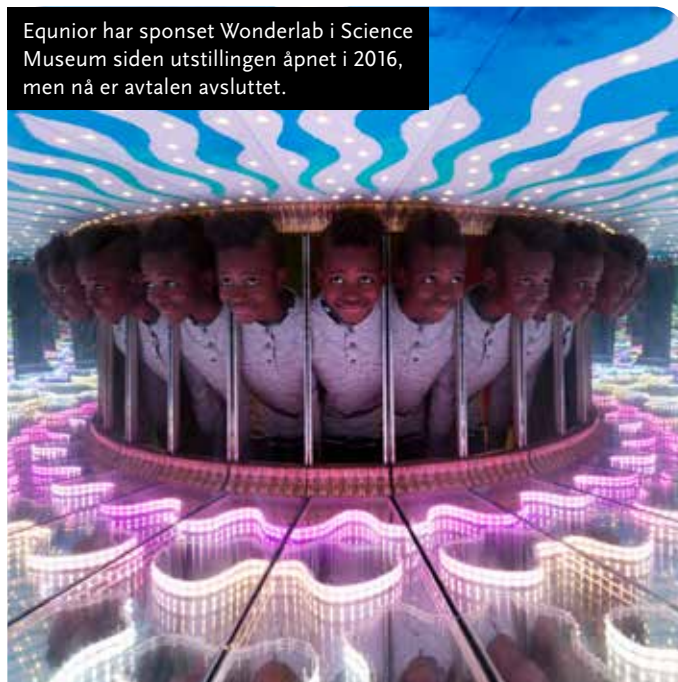

FOTO: SCIENCE MUSEUM

Les intervjuet med Equinors informasjonsdirektør Sissel Rinde på [Forskerforum.no](https://forskerforum.no)

AUSTRALIA

Breakdansforsker latterliggjort

■ Den australske olympiske komité går hardt ut mot en anonym nettbasert underskriftskampanje mot breakdanseren Rachael Gunn etter Paris-OL. Gunn, som konkurrer under kallenavnet Raygun, forsker på breakdans, men opptredene hennes var utradisjonell, og hun fikk 0 poeng. Det har ført til omfattende kritikk og parodiering på nett. – Jeg innså ikke at det kom til å åpne døren for så mye hat. Det har vært ødeleggende, kommenterer Gunn i en video på Instagram.

Uri Sivan, rektor for det prestisjefulle Technion-universitetet, mener antiterror-loven truer fri og kritisk tenkning.

FOTO: TECHNION

ISRAEL

ANTITERROR-FORSLAG SPLITTER

Et lovforslag under behandling i Israels parlament, Knesset, splitter universitetsmiljøet. Forslaget omtales som «The Extracting Terror from Academia Bill» og vil gi en regjeringsoppnevnt komité mandat til å kreve at universitetene umiddelbart avsetter vitenskapelig ansatte som «uttrykker støtte til terror» eller uttrykker seg på en måte som «fornekter Israels eksistens som en jødisk og demokratisk stat».

Den nasjonale studentorganisasjonen har brukt en sum tilsvarende en million norske kroner på en reklamekampanje som støtter loven, med slagordet «hiv terror ut av academia». Det nasjonale rektorrådet mener på den andre siden at forslaget er udemokratisk og «McCarthisk».

På lederplass omtaler den venstreorienterte avisen Haaretz forslaget som en heksejaktlov. De mener antiterror-lovene i Israel er sterke nok, og at formålet med loven er å true academia til stillhet, fordi forslaget er rettet spesifikt mot academia og kan straffe uten å gå via rettsvesenet. Forbudene skal også gjelde akademikernes fritid, og Haaretz mener derfor at de får betydelig smalere ytringsfrihet enn resten av befolkningen.

Rektorene ved Israels universiteter mener de eksisterende lovene mot å støtte terrorisme er dekkende nok. Rektorene frykter også at loven kan gi tilhengerne av akademisk boikott bevis på akademisk sensur i Israel.

USA

Tenketank vil endre universitetene

■ Project 2025 er et hett tema i den amerikanske valgkampen. Det er 922 sider om statens organisering, skrevet av tenketanken Heritage Foundation i samarbeid med andre organisasjoner på høyresiden. Innenfor høyere utdanning foreslås det blant annet å legge ned «områdestudier» om rase, kjønn og seksualitet og heller bruke pengene på økonomiutdannelse der studentene kan lære om frihandel, skriver University World News. Motstandere hevder at planen vil føre til det høyresiden beskylder universitetene for å være: sentere for ideologisk indoktrinering.

VENEZUELA

Nedprioritert forskning

■ 11 år med Nicolás Maduro ved makten i Venezuela har satt dype spor. Forskning er ikke et prioritert område, og analyser tilsier at oljelandet bruker under en halv prosent av BNP på forskning, skriver Science. Ifølge forskningsministeren fikk 426 prosjekter forskningsmidler i fjor, men USAs blokader hindrer forskningen. Forskere forteller om så stramme budsjetter at de ikke har råd til elementært utstyr. Gjennomsnittsforskeren tjener rundt 1000 kroner i måneden, en tidel av lønnen de fikk før krisen.

UKRAINA

Økende forskningsdeltakelse

■ Horisont Europa, EUs ramme-program for forskning i årene 2021 til 2027, er halvveis. Tall Science|Business har gått igjennom, viser at Ukraina har hentet inn mer midler og deltar i flere prosjekter enn noensinne. I forrige ramme-program, Horisont 2020 fra 2014 til 2020, deltok Ukraina i 233 EU-prosjekter, og det tallet kommer de til å passere allerede neste år, ifølge nettstedets beregninger. Målt i euro har de allerede passert inntjeningen fra hele forrige ramme-program.

Da biologen så følgene av varmere klima med egne øyne, endret det hennes holdning til forskerrollen.

Skrik om oppmerksomhet

Biolog **KRISTIINA VISAKORPI**
i samtale med Bår Stenvik | Foto: Geir Mogen

Kristiina Visakorpi¹ vokste opp i en forstad utenfor en middels stor by i Finland, der faren jobbet som lege og moren som prosjektkoordinatør i kommunen. Hun hadde mye skog rundt seg og lærte tidlig å sette pris på naturen. Det ledet til biologistudier og en ph.d. i Oxford. Hun hadde også en forestilling om at hun kunne gjøre arbeid som var nyttig for miljøet, men bare gjennom å forske og skaffe kunnskap til veie. Å forandre samfunnet så hun ikke som sin oppgave. Inntil for noen få år siden.

– Jeg var i Sveits og studerte effekten av varmere temperaturer på vegetasjonen i Alpene. Vi tok en del av enga og flyttet den til lavere områder der det var varmere. I tilfellet der vi simulerte mest oppvarming, sto det bare igjen tørr, død vegetasjon med noen planter her og der. Jeg visste allerede intellektuelt hva som ville skje, men å se det med egne øyne – det var da det begynte å synke inn: Hva betyr de faktisk, alle disse faktaene jeg har lært?

– Det var som et gløtt inn i framtida?

– Vi kan ikke ekstrapolere fra denne lille biten med vegetasjon at akkurat dette vil skje. Men ja, emosjonelt følte det som å se inn i framtida. Det neste prosjektet i Sveits handlet om å måle den øvre tålegrensen for ulike arter. Den samme sommeren var det en ekstrem hetebølge i Europa, og bare et par timer unna meg i Italia ble det målt en ny varmere rekord – jeg tror det var 47 grader eller noe sånt. Like varmt som det jeg utsatte disse plantene for i laboratoriet.

– Det handlet ikke lenger om et blick inn i framtida, men et blick ut av vinduet?

– Ja, og det var ikke noen ny kunnskap, jeg kunne alt dette intellektuelt, men å se tallene på dataskjermen, og så på termometeret utenfor – det var øyeblikket faktaene og følelsene klikket sammen og jeg måtte ta stilling til min egen rolle i dette. Lenge trodde jeg at noen andre ville finne en løsning, men den har ikke dukket opp. Så jeg kunne ikke lenger fortsette som før.

– Poenget med slike aksjoner er at de virker på følelsene og setter i gang en samtale.

¹ Postdoktor i biologi ved NTNU i Trondheim, der hun studerer hvordan planter interagerer med omgivelsene. Hun studerte først ved Helsinki-universitetet i Finland, og tok sin ph.d. ved University of Oxford. Hun har også gjort seg bemerket som aktivist i Scientist Rebellion og aksjonen Stopp oljeletinga. For sistnevnte gjennomførte hun en aksjon rettet mot Skrik på Munchmuseet, som fikk mye medieoppmerksomhet.

Ikke lenge etter at Visakorpi ankom Norge og begynte som postdoktor ved NTNU, gjorde hun seg bemerket som aktivist. Som del av gruppen Scientist Rebellion har hun vært med på aksjoner som å blokkere trafikken på Elgeseter bru ved å marsjere med bannere av typen «Lyt til forskningen» og «The Science is Clear».

– Får du noen kritikk i forskermiljøet av aktivismen din?

– Jeg får stort sett de samme motargumentene som ellers – at om vi slutter å utvinne olje, går Norge «tilbake til middelalderen». Eller at vi «kan ikke stoppe akkurat nå». Eller at «vi må samarbeide med fossilindustrien».

– Tror du det har sammenheng med NTNUs historiske rolle som teknologitvilkler for oljesektoren?

– Jeg tror det har mer å gjøre med all den økonomiske støtten NTNU får fra Equinor og resten av fossilindustrien. Mange forskere, også innen biologi, får penger fra oljeindustrien. Så da er det naturlig å være defensiv.

– En del av de biologene som jobber med industrien, gjør det vel også nettopp for å begrense skader?

– Ja, og jeg ser argumentene for å jobbe med dem. Personlig tror jeg imidlertid at det er mer sannsynlig at du ender med å være med på å grønnvaske² dem. Og så er det et spørsmål om akademisk frihet – når pengene de bidrar med, er med på å bestemme hvilken retning forskningen går i.³

– Får du også positive kommentarer?

– Ja, det er minst like mange støttende stemmer. Mange av kollegaene mine som ikke selv aksjonerer, er veldig positive til aktivismen.

Den mest oppsiktsvekkende aksjonen Visakorpi har deltatt i, var i regi av organisasjonen «Stopp oljeletinga»⁴. En dag i november 2022 forsøkte hun og medaktivist Lena Mair å lime seg fast til pleksiglasset foran maleriet Skrik på Munchmuseet. Mens vaktene holdt dem tilbake, ropte de slagord som «Jeg skriker når folk dør», «Jeg skriker når vi ser at olje ødelegger alt vi elsker, og at naturen dør foran øynene våre» og «Jeg skriker når politikerne ignorerer vitenskap».

² «Grønnvasking» betegner strategier der en bedrift eller institusjon gjør en mindre innsats for å skaffe seg et miljøvennlig ry, mens den miljøskadelige kjerneaktiviteten i realiteten fortsetter som før.

³ Som eksempel nevner Visakorpi 5-årsavtalen om forskningsmidler mellom Equinor og flere norske universiteter, deriblant NTNU, der det defineres tema som «karbonfangst og -lagring (CCS), neste generasjon operasjoner, havvind og olje- og gassrelatert forskning», men også emner som fusjonsenergi, robotteknologi og robotorganisasjoner, materialteknologi, klimasiko og energisystemer.

⁴ Med Wikipedias ord «en aksjonistgruppe og kampanje med krav om umiddelbar stans i videre oljeleting på norsk sokkel og rettferdig omstilling for dagens oljearbeidere. Kampanjen benytter seg av forstyrrende ikke-voldelig sivil ulydighet, i tillegg til informasjonsarbeid».

■ Det var under forskning på alpin engvekst i Sveits Kristiina Visakorpi møtte realitetene som endret hennes selvbilde som forsker. Her med en mer trondheimsk engvariant.

I mars 2023 ble de to dømt for ha «utøvd skadeverk». Siden Visakorpi klarte å plassere hånden sin med superlim på beskyttelsesglasset, måtte pleksiglasset renses for limrester. Retten la også vekt på at hendelsen medførte et «stort ubehag for de ansatte ved museet».

– **Var du bekymret for at en sånn aksjon kunne få følger for ditt akademiske virke, for eksempel ved innreise til USA?**

– Jeg tror ikke jeg har gjort noe så ulovlig at det går inn i et internasjonalt system. Juridisk sett var det ikke så mye vi egentlig gjorde galt, selv om det fikk mye oppmerksomhet.

– **Var det en bevisst kalkulering – å gjøre noe som var sjokkerende nok, men ikke egentlig særlig farlig?**

– Ja, vi så at tidligere kunst-aksjoner hadde fått mye medieoppmerksomhet. Og så gjorde vi undersøkelser på forhånd for å være sikre på at vi ikke skulle ødelegge noe.

– **Kunsthistoriker Margrethe C. Stang fra NTNU innvendte at det ville gi «mer mening å aksjonere mot noe som kan knyttes til klimasaken». Hvorfor angrep dere et gammelt kunstverk, og ikke Equinors hovedkvarter?**

– Det skal ikke være logisk. Poenget med slike aksjoner er at de virker på følelsene og setter i gang en samtale. Bare et halvår tidligere hadde vi store aksjoner mot oljetrafikken fra havna i Oslo. Vi stoppet lastebilene ved å lenke og lime oss til dem, og det var mer enn 100 arrestasjoner. Men det fikk lite medieoppmerksomhet, fordi vi gjorde akkurat det som miljødemonstranter er forventet å gjøre. Det er ikke interessant, og da starter ingen en samtale om det i kaffepausen på jobben.

– **Samtidig slo det meg at dere ropte slagord som kunne oppfattes som en måte å gjøre Skrik relevant for vår tid på?**

– Det primære målet med aksjonen vår handlet ikke om kunst – likevel skulle jeg jo ønske at kunstmiljøet ville se kunsten i aksjonen. Jeg leste litt om maleren og maleriet, og Munch har selv sagt at han var inspirert av følelsen av «naturens uendelige skrik».

– **På tross av foranstaltningene deres kritiserte kulturminister Trettebergstuen dere etter aksjonen offentlig for å «angripe uvurderlige kunstverk». Risikerer dere med slike aksjoner å skape fiender blant kunstelskere og andre som ellers ville vært positive til miljøaksjonen?**

– Målet med slike svært synlige og konfronterende aksjoner er delvis å polarisere publikum. En ulempe er at du får noen folk til å virkelig mislike deg. Men du håper også at noen som er passivt enige med deg, vil si: «Jeg er ikke enig med den metoden, men jeg er enig i at vi burde stoppe oljeletinga.» Ofte vil folk si: «Du burde ikke gjøre sånn, du burde gjøre denne andre tingen i stedet.» Og da kan jo vi si: «Hei, ville du være interessert i å gjøre den andre tingen?»

En stund etter Munch-aksjonen fulgte en ny runde med kontrovers, da Visakorpi i januar tok imot en NTNU-pris som «Årets vitenskapsformidler» på vegne av Scientist Rebellion Norway. Det ble slått stort opp i både akademiske tidsskrifter og nasjonale medier at NTNU med dette syntes å støtte samme person som hadde aksjonert mot en nasjonalskatt. Hun gjennomførte Munch-aksjonen som representant for «Stopp oljeletinga», men forskjellen mellom de to organisasjonene gikk nok mange hus forbi.

– Jeg er enig i at det var litt forvirrende. Men jeg visste ikke på forhånd at vi skulle få noen pris. Den ble utdelt på en åpen

– Jeg og mine likesinnede vil stoppe oljeutvinninga, men det er like viktig for oss at det blir gjort på en rettferdig måte.

«Strategidag», og jeg var egentlig der for å stille spørsmål. Mens jeg var der, kontaktet arrangørene meg og spurte om jeg var det eneste Scientist Rebellion-medlemmet der, og om jeg kunne komme opp og ta imot prisen senere på dagen. Siden jeg var den eneste til stede, sa jeg ja. Senere møtte jeg på Anne Bruls, og ba henne om å bli med meg opp, siden prisen gikk til gruppen og ikke til et individ. Jeg trodde ikke det ville være kontroversielt at jeg var med opp på scenen, men det tok jeg opplagt feil i.

– **Hva tenker du selv om betydningen av prisen?**

– Prisen var for forskningsformidling, som Scientist Rebellion driver med mye av tida. Men de driver også med ikke-voldelige aksjoner på samme vis som Stopp oljeletinga, for eksempel ved å blokkere veier og bli arrestert. Så jeg synes like fullt det var viktig at prisen ble gitt til en organisasjon som driver med ulovlige aksjoner.

– **Men er det ikke dypest sett udemokratisk å påvirke gjennom ulovlige aksjoner?**

– Ikke-voldelig sivil motstand er en viktig del av demokratiet. Det er bare udemokratiske, totalitære land som bruker harde straffer for å knuse protester og sivil ulydighet. Vi er inspirert av bevegelsene som har brukt lignende metoder tidligere. Det mest berømte eksempelet er kanskje suffragettene i England, som brukte sivil ulydighet for å skaffe kvinner stemmerett. Borgerrettsbevegelsen i USA sørget for rettigheter for svarte amerikanere. Så har du uavhengighetsbevegelsen i India, og mer samtidige bevegelser som Den arabiske våren.

– **I alle disse eksemplene er opprørerne de samme som dem som lider. Deres aksjoner er annerledes siden dere gjør opprør på vegne av andre – enten framtidige generasjoner eller folk i mer klimautsatte land. Gir det et problem med legitimitet, og gjør det dere sårbare for anklager om å tilhøre en elite med vikarierende agenda – som å opprettholde sine egne arbeidsplasser?**

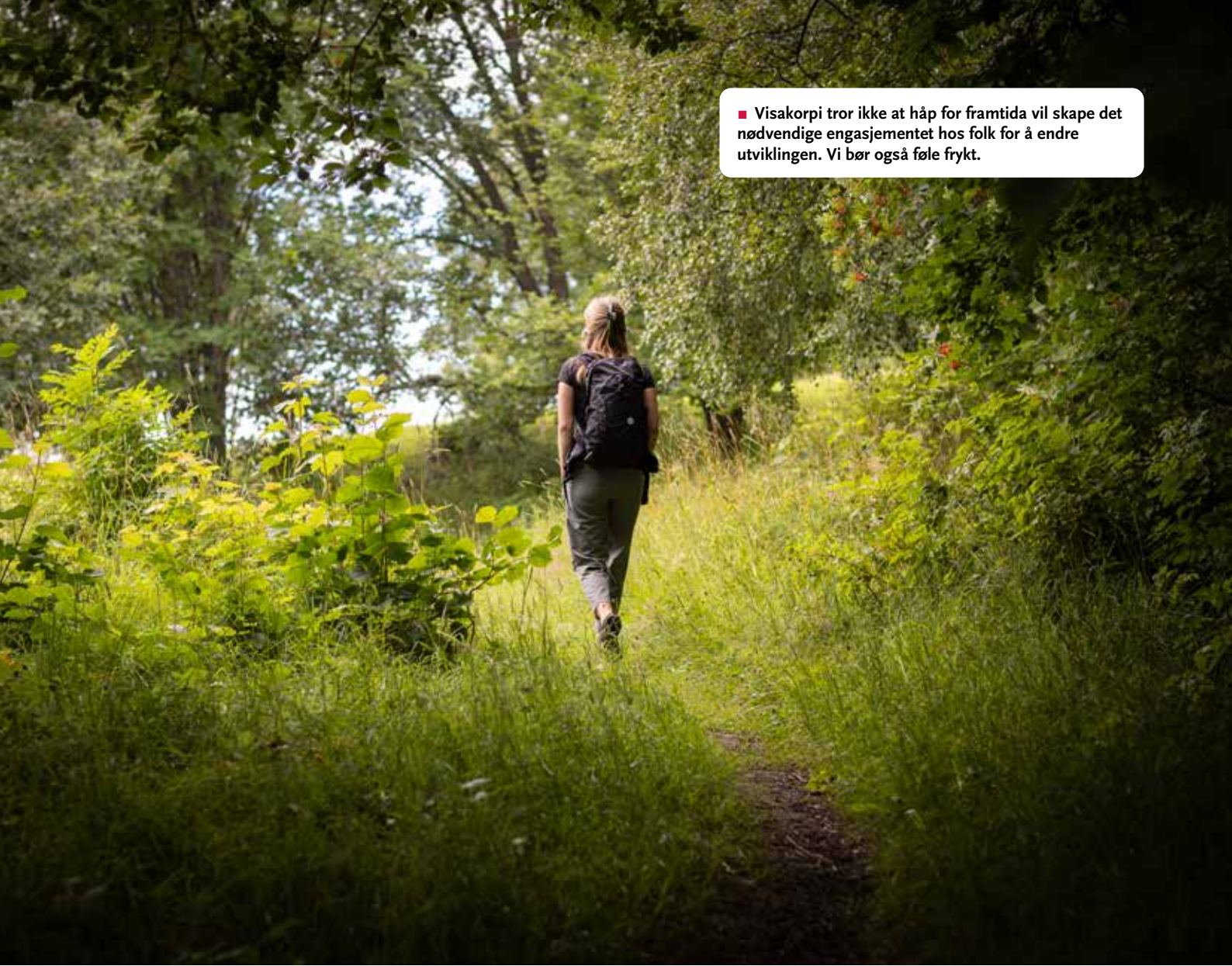
– Generelt vil jeg si at sårbarheten for slike narrativ viser behovet for mer mangfold i disse bevegelsene, med folk fra ulike bakgrunner i samfunnet. Scientist Rebellion er spesifikt for forskere, men det er viktig å få fram at vi ikke skal fortelle andre folk hva de skal gjøre. Det handler mer om at vi føler ansvaret for å handle, i og med at vi har tilgang til kunnskapen. Og noe av elitismekritikken mot universitetene er gyldig. Kunnskapen vi produserer, er offentlig finansiert, men ikke tilgjengelig for de fleste. Ikke bare på grunn av betalingsmurer, men også fordi den er skrevet på en måte som er vanskelig å forstå – det gjelder også IPCC-sammendragene for politikere⁵.

– **Hva kan gjøres med det?**

– Vi kan skrive vitenskapen på bannere og ta dem med ut i gatene. Da viser vi samtidig med handling at vi mener at dette er alvorlig.

– **Hva mer?**

⁵ FN's «Intergovernmental Panel on Climate Change» sammenstiller jevnlig verdens kunnskap om klimaendringer, og i tillegg til den vitenskapelige rapporten utformes hver gang en enklere og mer kortfattet tekst til bruk for politikere og beslutningstakere.

■ Visakorpi tror ikke at håp for framtida vil skape det nødvendige engasjementet hos folk for å endre utviklingen. Vi bør også føle frykt.

– Vel, siden dette intervjuet står i et fagforeningsblad for forskere, vil jeg framheve at fagforeningene og mange av rettighetene i arbeidslivet eksisterer i dag på grunn av tidligere sivil ulydighet. Og at fagforeningene, også Forskerforbundet, kan være med på å kreve en omstillingsplan for samfunnet og å få de arbeidstakerne som er knyttet til oljeutvinningen, over i andre sektorer. Jeg og mine likesinnede vil stoppe oljeutvinninga, men det er like viktig for oss at det blir gjort på en rettferdig måte.

– De tidligere bevegelsene du nevner, har også til felles at de hadde en tydelig konkret motstander i en undertrykkende stat. Tror du det er vanskeligere å få sympati for aksjonisme mot global oppvarming, som virker mer abstrakt og upersonlig for de fleste?

– For mange er det nok et «problem» at oppvarmingen går for sakte til at det føles konkret. Når den begynner å gå så fort at vi virkelig skjønner det, vil det være for sent til å gjøre noe med det. Men jeg tror at når «motstanderen» ikke er synlig, er det fordi den er veldig god til å skjule seg. Dette er også et problem med måten vi snakker om klimaet på, som om kloden bare «oppvarmes» på passivt vis. Vi burde kanskje heller si at «problemet er at vi putter karbondioksid i atmosfæren», for å vise at dette er en aktiv prosess. Og at de kreftene vi står imot, som oljeindustrien, i høyeste grad er veldig konkrete.

– Om det er greit for miljøaktivister med radikale markeringer som Skrik-aksjonen, er det for eksempel også greit at høyreradikale aktivister brenner Koranen?

– Redskapene må være tilgjengelige for alle, sånn er demokratiet. Det som teller, er hvorvidt saken får folkelig støtte på bakgrunn av aksjonene. Men jeg mener også at ikke-vold er mer enn bare å ikke skade andre. Det handler om å fremme ikke-voldelig kultur og atferd. Og det tror jeg vil skille klimabevegelsen fra ekstreme grupper som dyrker mer voldelige talemåter og atferd. Jeg mener at å brenne Koranen – å ødelegge en hellig bok som betyr mye for andre mennesker – er en ganske voldelig handling mot en kultur.

– Kan ikke det samme bli sagt om en aggressiv aksjon mot Munchs Skrik – en nasjonal kunstsatt?

– Potensielt ja, om noen var aggressive eller prøvde å skade maleriet, men det var ikke det vi gjorde. Som sagt forsikret vi oss om at vi ikke ville gjøre noen skade. Den virkelig aggressive aktøren her er fossilindustrien, som ødelegger muligheten for en levelig framtid.

– Jeg leste akkurat en bok som het *Not the End of the World* av statistikeren Hanna Ritchie. Hun kritiserer den delen av miljøbevegelsen som driver med skremsler og kriseretorikk, fordi hun mener at det fungerer bedre med mer inkluderende og håpefulle budskap a la «det går rette veien» og «dette klarer vi».

– Jeg synes argumentasjonen hennes er litt merkelig. Vi trenger håp, men ikke håp som en passiv følelse. Om du ser på psykologien bak hva som faktisk får folk til å handle, kan det være et aktivt håp, men da gjerne sammen med frykt, engstelse og sinne. ●

MALERI AV FRANÇOIS-JOSEPH NAVEZ.

FLYTTESJAU

- a) Ei avdeling ved Høgskolen i Molde flyttar frå Løkkemyra til Fosnagata – men kva for by er det tale om?
- b) Noregs geografiske oppmåling var ein av dei første statlege institusjonane som vart flytta frå Oslo til distrikta. Kor finn vi det som i dag heiter Statens kartverk?
- c) Kven flytta inn i Downing Street nr. 10 den 6. september 2022, og ut igjen berre 49 dagar seinare?

- d) Kva er samlenamnet på Vilhelm Mobergs firebandsverk om den svenske emigrasjonen til Amerika, filmatisert i si tid av Jan Troell og i nyare tid av Erik Poppe?
- e) Kva for engelsk fotballklubb spelte heimekampane sine på Maine Road før dei flytta til ein større stadion i 2003?

NEST STØRST

- a) Kva heiter Ukrainas nest største by, som ligg langt mot aust og stadig blir utsett for nye raketangrep frå Russland?

- b) Kva er – målt i talet på studentar – den nest største lærestaden på universitets- og høgskulenivå i Noreg?
- c) Etter alle samanslåingar og oppløysingar: Kva er i dag det nest største fylket i Noreg?
- d) Kva er – målt i talet på tilsette – nest størst av departementa i Noreg?
- e) Kva er det nest største nolevande pattedyret?

FØRSTE MOSEBOK

- a) Kva for anna ord blir også brukt om første Mosebok (blant anna på engelsk)?

b) Kva var namnet på den egyptiske slavekvinna som Abraham fekk sonen Ismael med, etter oppføring frå kona Sara?

- c) Forutan Kain og Abel fekk Adam og Eva ein tredje son som er nemnd med namn, og som vart fødd etter at Kain hadde slege Abel i hel. Kva heitte han?
- d) Blant dei mange kranglevorne brørne i Bibelen finn vi også tvillingane til Isak og Rebekka, som var i tattane på kvarandre allereie i morslivet. Kva heitte dei?
- e) Kva for naturfenomen oppstod etter syndfloden som eit teikn på den nye pakta mellom Gud og menneska?

Etter syndfloden kjem ...?

TENARSKAP

- a) Kva er arbeidsplassen din dersom du er tilsett som lakei i Noreg?
- b) Kva heitte trælen som skal ha drepe Håkon jarl under ein bondeoppstand i Gauldal i år 995?
- c) Kven har skrive dei populære bøkene om levemannen Bertie Wooster og tenaren hans, Jeeves?
- d) I kva for tv-serie basert på ein roman av Margaret Atwood har Elisabeth Moss hovudrolla?

- e) Kva for norsk ord blir (eller vart) brukt for det franske femme de chambre – ei tenestejente som hjelper ei fornem dame med klede og pleie?

- a) Kristiansund
- b) Hønefoss
- c) Liz Truss
- d) Utvandrarne (-serien)
- e) Manchester City

FOTO: SIMON DAWSON / NO 10 DOWNING STREET

- a) Khar'kiv (Kyiv er størst)
- b) Universitetet i Oslo (NTNU er størst)
- c) Finnmark (Innlandet er størst)
- d) Kommunal- og distriktsdepartementet (Utannriksdepartementet er størst)
- e) Den afrikanske elefanten (blåvalen er størst; «elefant» er også godkjent)

FOTO: MVS GOVUA, CC BY 4.0

- a) Genesis
- b) Hagar
- c) Set
- d) Esau og Jakob
- e) Regnbogen

ILLUSTRASJON AV PAUL GUSTAVE DORE

- a) Slottet (einaste arbeidsplassen der tittelen blir brukt)
- b) Kark (eller Tormod Kark)
- c) P.C. Woodhouse
- d) The Handmaid's Tale
- e) Kammerpike eller kammerjomfru

FOTO: GABOTI, CC BY-SA 2.0

Varme hender. Kalde fakta.

Vi vil alle trenge en støttende hånd i fremtiden. Renira Corinne Angeles regner på pårørendes bidrag til velferdsstaten.

Ifølge Perspektivmeldingen vil andelen eldre øke mye de neste tiårene, dermed også antallet syke og pleietrengende. Forsker Renira Corinne Angeles vil synliggjøre summene som skjuler seg i det nære omsorgsarbeidet.

– Du har forsket på omsorgsbyrden for pårørende til demente, og jobber i dag også med å sette tall på jobben som gjøres i mange hjem der ute?

– Ja, jeg forsker på omfordeling i helsepolitikk og i forvaltningen. Min hjerteresak er å måle kostnaden av jobben pårørende gjør, på samfunnsnivå. For de tallene har vi ikke i Norge.

– Hva slags kostnader kan det være?

– Vi vet allerede at nær halvparten av de med en stor pårørendebyrde er i jobb, og det er folk med stor arbeidskapasitet. Det å måtte være borte fra jobb for å ta seg av nær familie gir potensielt store samfunnsøkonomiske kostnader.

– Hva har dere sett hjelper?

– Jeg var med på en stor studie som postdoktor om nytten av koordinatører som støtte til pårørende. Det å koble på en koordinator ble nøkkelen for mange.

– Er det det å stå alene i jobben som er tyngst?

– Ja, for pårørende er ofte tett på fordi de er og vil være det. Vår studie viste at pårørende ikke nødvendigvis fikk færre timer arbeid, men det å bli sett, fulgt opp og ha støtte og hjelp i å gjøre jobben de gjør, lettet byrden.

– Hva forsker du på akkurat nå?

– Nå er vi i gang med en ny kvantitativ studie som skal se på årsaker til at unge med kroniske sykdommer blir uføre. En interessant tilnærming er å se på hva som fungerer som beskyttende fak-

FOTO: LINA CHRISTENSEN

RENIRA CORINNE ANGELES

Medlem av Forskerforbundet ved NORCE, avd. Oslo.

STILLING

forsker i helseøkonomi ved NORCE

UTDANNING

ph.d. i statsvitenskap med spesialisering i politisk økonomi fra Central European University

torer. For eksempel ser det ut som at de med høy utdanning og kronisk sykdom kan klare seg relativt fint.

– Helse og tall – hvorfor ble det akkurat helseøkonomi for deg?

– Jeg er interessert i omfordeling, velferdspolitik og helseøkonomisk analyse som perspektiv. Pårørendebyrden er interessant, ikke minst spørsmålet om den er bærekraftig. I mange andre kulturer, som i Asia, er det vanligere

med pårørende som primære omsorgsgivere, men der sees det mer på som en plikt enn som en byrde, uten en stor velferdsstat å støtte seg på. Så jeg vil synliggjøre verdien av jobben pårørende gjør i en ellers stor velferdsstat.

– Og det gjøres best gjennom tall?

– Ja, da kan vi koble registre opp mot hverandre og se effekten av ulike tiltak, for eksempel. Problemet er kanskje at det kan ta veldig lang tid å få data. En viktig sak for vår leder, Camilla Stoltenberg, er at helseregisterdata skal være mer tilgjengelige.

– Noen faste spørsmål: Hvordan ser kontoret ditt ut?

– Hvis jeg skal sammenligne med kontorene til andre her, så er det ganske mye papirer som ligger strødd omkring. Og jeg er veldig fan av skribling. Så det er mye papirer med håndskrift overalt.

– Hvor tenker du best?

– På kontoret, faktisk. Tidlig morgen eller utover kvelden, helst uforstyrret i flytsonen.

– Har du noen ord til statsråden på feltet ditt?

– Det må bli til helseminister Vestre. Av de mange helsetiltakene som allerede er igangsatt, vet vi mindre om hva som faktisk fungerer. Så min oppfordring til han er å legge ressurser i å finne ut av hva som fungerer, og så satse på det.

✦ AV IDA ERITSLAND

– Det viktigste er å komme seg ut og være synlig. Jo mer du er ute, jo mer blir du spurt, råder Morten Goodwin, som sto på scenen tolv ganger under Arendalsuka.
Foto: Julia Loge

HONORAR

«Bare å fremme et krav»

Hvor mye skal du ta betalt for å holde foredrag?

AV JULIA LOGE

– De som betaler oss, er de eneste som kommer godt ut av at vi ikke snakker åpent om hvor mye vi får betalt.

KRISTINE ASK

– Akademikere er ofte de mest kompetente, men dårligst betalte på en konferanse, sier Nils Apeland, som driver nettstedet talerlisten.no.

Akkurat det har Anine Kierulf opplevd. Hun er førsteamanuensis i juss ved Universitetet i Oslo, og for noen år siden deltok hun i en samtale med blant andre Harald Eia og Thomas Seltzer på en konferanse for en stor norsk bedrift. Stort sett pleier slike selskaper å tilby et honorar, men denne gangen kom det ikke et slikt tilbud. Kierulf kontaktet Eia og fikk høre hva han hadde fått.

– Så sendte jeg en melding: «Hei og takk for sist – er det sånn at dere betaler for de som opptre for dere?» De svarte: «Ja, takk for at du tar kontakt, du må bare fremme et krav», sier Kierulf til Forskerforum.

Finne markedsverdi

Å «bare fremme et krav» er ikke alltid enkelt, spesielt ikke for forskere som vanligvis stiller gratis, eller kanskje til og med betaler konferanseavgift selv, og som har formidling som en del av arbeidet sitt. Så hvor store krav kan man stille?

– Akademikere er generelt mindre flinke til å kjenne sin markedsverdi, kommenterer Apeland.

– De kommer fra en sektor der de har en akademisk idealisme, der de ikke vil eller ikke er grådige nok til å ta seg godt betalt, utdyper han.

På talerlisten.no står det at et foredrag om kunstig intelligens med professor Morten Goodwin fra Universitetet i Agder koster fra 45 000 kroner. En annen professor, i et annet fag, koster «bare» 5000 kroner på samme nettsted.

Apeland forteller at tre ting avgjør deres satser: hvor mye foredragsholderne selv ønsker, hvordan Talerlisten vurderer foredragsholderens markedsattraktivitet, og «hvor sulten vedkommende er på kommersielle oppdrag».

– Ingen stiller krav om å stille på så og så mange foredrag. Formidling er veldig opp til den enkelte akademikers rolleforståelse og samvittighet, sier Anine Kierulf.
Foto: Julia Loge

Vil man egentlig ikke ha så mange oppdrag, kan det være lurt å sette prisen høyt, og er man én av mange ledere som vil snakke om ledelse, er det mindre å tjene enn om man er én av få fagpersoner som er ledende innen kunstig intelligens.

Å spørre om honorar

Kierulf måtte selv ta kontakt for å spørre om honoraret. Men hvordan spør man om honorar på en ålreit måte?

Førsteamanuensis og teknologiforsker Kristine Ask ved NTNU forteller at å spørre om honorar var en kneik å komme over da hun var stipendiat, men med øvelse har det blitt lettere. Nå tar hun det opp sammen med andre spørsmål hun har til arrangementet.

– Jeg har vent meg til å spørre for å få et overblikk over hva oppdraget egentlig innebærer: «Får de andre betalt, hvor lenge varer det, hvem er publikum, hvilke satser bruker dere», gjerne før jeg takker ja, sier Ask.

Ask anbefaler også å snakke åpent med kollegaer om hvor mye de får.

– De som betaler oss, er de eneste som kommer godt ut av at vi ikke snakker åpent om hvor mye vi får betalt, sier Ask.

Og så kommer det an på hva temaet er. For noen år siden jobbet hun med trakassering av kvinnelige gamere, og selv om Ask fortsatt får mange henvendelser om å snakke om jenter som spiller dataspill, er Ask ferdig med det.

– Jeg er kjempferdig med det prosjektet. Da er det lettere å spørre om det er honorert.

Det er også lettere å takke nei, og heller kunne takke ja til et ubetalt oppdrag om TikTok, som hun forsker på nå.

– Det handler om faglig engasjement og lyst også. Hvis noen nå spør

om TikTok, som jeg synes er spennende nå, og hvor jeg har nye data jeg vil dele med verden, så tenker jeg ikke så mye på om det er honorert.

På bakrommet

Forskerforum treffer Morten Goodwin mellom to av tolv opptredener på Arendalsuka. Dette er et av de store arrangementene, med programleder, produsent og profesjonelle teknikere. Én etter én ankommer de andre som skal på scenen. De får på mikrofoner, og programleder Lucas Haile Weldeghebriel avklarer noen siste punkt med de ulike innleiderne.

– Jakke av eller jakke på? spør en av arrangementets andre forskere samtidig som hun tar hilserunden, for det kan også være greit å avklare på forhånd.

Her på bakrommet er kjeks, kaffe, frukt og lite luksus, og Goodwin stiller gratis på alle tolv arrangementene denne uken, fordi formidling er også en del av professorjobben.

Stiller oftest gratis

Når Talerlisten oppgir at foredragene til Goodwin koster fra 45 000, gjelder det for store, private aktører som vil ha et inspirerende foredrag om kunstig intelligens, men som ikke er interessante med tanke på forsknings-samarbeid.

– Er du trekkplaster på en konferanse som folk betaler for å komme på, kan du godt ta betalt, sier Goodwin.

Han tar et par oppdrag i halvåret for Talerlisten, men også der forhandles prisen, og den kan bli lavere enn det nettsiden oppgir, pluss at Talerlisten også skal ha en andel.

Kierulf forteller at hun ikke pleier å ta seg betalt. Ofte snakker hun for det offentlige, som allerede lønner henne gjennom Universitetet i Oslo, eller for frivillige organisasjoner som unnskylder seg for at de ikke har noe særlig å tilby.

– Ber de meg være konferansier, som ikke gir meg noe faglig utbytte, og en arbeidsdag går bort, tenker jeg at det kan de betale for. Vi som akademikere bør ha et litt bevisst forhold til det og ikke undersøge oss fullstendig i forhold til andre.

Men alt er ikke store arrangementer med store private aktører. Både Goodwin og Ask bruker Forfattersentrums satser som rettleiding når de selv må fastsette prisen (se faktaboks).

Fritidsformidling?

Når han får betalt, rapporterer Goodwin det inn til universitetet som en bijobb, og definerer det dermed som noe han gjør på fritiden.

Dette er noe Kierulf er opptatt av at det snakkes mer om, også fra universitetenes side.

– Vi får ikke opplæring i eller forventninger om å delta i foredrag og dele kunnskap, og det er ikke satt av arbeidstid til å drive formidling, sier Kierulf.

Vitenskapelig ansatte har forskning, undervisning og formidling som oppgave, men får bare satt av tid til forskning, undervisning og administrasjon. Det vil si at i praksis skjer all formidling enten på fritiden, eller så tar det tid fra de andre oppgavene.

– Det dere synes det var verdt

Arrangørene av panelsamtalen med Harald Eia var slettet ikke en ubemidlet frivillig organisasjon og heller ikke noe som ga henne noe tilbake som forsker.

– Hvis man tenker at det ikke er en del av arbeidstiden, så kan man ta seg betalt for å gjøre det på fritiden, sier Kierulf.

Nå visste hun hva konferansearrangøren mente Harald Eia var verdt, så hun svarte «bare overfør det dere synes det var verdt».

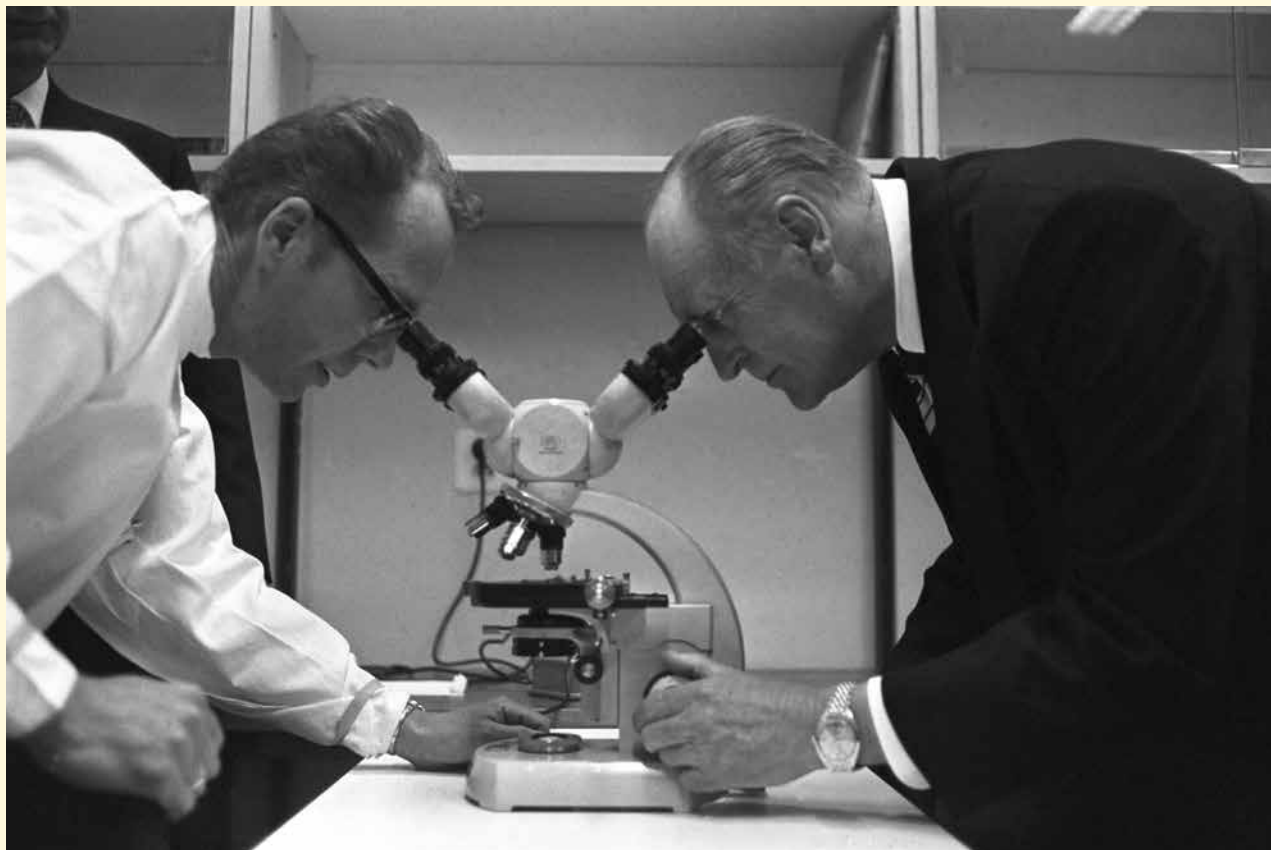
Slik fikk Kierulf omtrent det samme som Eia, etter å ha mast litt. ●

Forfattersentrums minstesatser:

- Foredrag – originalskrevet: fra 10 500
- Foredrag – gjenbruk: fra 6 500
- Paneldebatt – deltaker: fra 3 400
- Paneldebatt – leder: fra 5 500
- Konferansier: fra 5 500
- Reise, opphold og diett kommer i tillegg.

Tekniker Kurt Langemyr ordner mikrofon for Morten Goodwin. Foto: Julia Loge

Ei mikrohistorie

Patologi er læra om sjukdom. Til dømes: Korleis kan endringar i celler og vev føre til sjukdom? Då er mikroskopet eit nøkkelinstrument.

I 1972 innvigde Rikshospitalet eit nytt patologibygg i krysset Pilestredet / Holbergs gate i Oslo sentrum. Til stades var kong Olav, som her studerer mikrobar under eit mikroskop, og til venstre dosent Kjell Elgjo.

Mange omorganiseringar og flyttingar seinare er Rikshospitalet borte frå sentrum. Patologifaget i Oslo har seksjonar ved Ullevål, Rikshospitalet og Radiumhospitalet. Bygget som no står same stad, er frå 2013 og husar sjukepleiarutdanninga ved Oslomet.

Dermed er det iallfall éin ting som står fast: Kampen for god helse held fram.

Foto: NTB

Gåtefulle og gripende tre-tanker

Gjennom et faglig og poetisk overskudd trekkes leseren inn i det uforståelige.

Her jeg bor, har vi en vernet skog jeg ofte går i. De siste dagene, på vei til sjøen og en deilig svømmetur, har jeg stoppet opp for en nærmere titt på noen av trærne, og for å kjenne på dem. Trærne er ikke kjempestore, men flere av dem ser ut til å være fine å klatre i. Går det også an å bo i dem? Kunne jeg ha bodd i et tre? Thomas Arentzen, teolog og kirkehistoriker ansatt som forsker ved Uppsala universitet, skriver om folk som bor i trær, de kalles for dendritter. Nå er det stort sett historiske skikkelser han forteller om, Nikolas som bodde i en eik, David i et mandeltre, men vi leser også om Julia Butterfly Hill, som på 1990-tallet bodde to år i toppen av et redwood-tre, og som skrev om det og slik bidrar med litt kunnskap om det å leve så nær en annen art: «Opplevelsen lærte meg at alt som lever, kan kommunisere», skriver hun.

Arentzen har skrevet en vidunderlig bok om trær. Han vil få oss til å se dem, anerkjenne dem og tenke på dem på en annen måte. Han gjør trærne store og menneskene litt mindre; vi er alle prisgitt plantene, skriver han, og «trærne holder landskapet i hop». Hvor begynner en plante og slutter et menneske? Han vil bort fra tanken om det selvtiltrekkelige mennesket, for isteden å vise at vi er *innvevd* i alt levende. Det morsomme er at han gjør dette gjennom en utpreget subjektiv skrivemåte, idet han trer frem i teksten som en tydelig stemme, som noe å kunne møte. Kanskje han på en måte snakker til trærne når han skriver? I hvert fall skyver han trærne frem og gjør seg selv til noe mindre stødig.

Boka er essayistisk, i utpreget grad i første del. Vi får en blanding av poetisk skrift og

THOMAS ARENTZEN
Trærnes evangelium
Verbum, 2024
156 sider
Veil. pris: kr 349

tung kunnskap. Det er slentrende og assosiativt, vi følger liksom et sinn i bevegelse. Forfatteren er både distre og til stede, åpen, skjerpa, skjødesløs og med full kontroll. Han er en naiv-lekende-spørrende-fastslående og selsikker skriver som er fullstendig klar over at alt han kan, uansett aldri når langt nok. Han forsøker, som jo er essayistens grunnholdning, men smiler litt i skjegget av egne forsøk. Han er tross alt også ydmyk. Han skriver frem noe ømt, som det også er en smerte i, og hele tiden går forfatteren i dialog med tenkere og tenkning, mye fra gammeltestamentlig forskning. Det gjør denne boka annerledes enn andre bøker om skog og trær. Arentzens kilder er i stor grad Bibelen og dens lange fortolkningstradisjon. Han henter frem fra «glømselen», som vil si østlig og kjettorsk kristendom, tanken om at «vi lever i symbiose med rotfaste vesener» i en beåndet natur. Vi får mange spørsmål. Hva vet et tre? Hvordan kommuniserer det?

Han nærmer seg svar, som han så mister igjen.

Men så kommer det flere eksempler, også noen moderne, økofilosofiske tre-tanker. Vi blir kjent med noen utvalgte trær og med noen mennesker med et særegent forhold til trær. Da er stilen litt mer neddempet, selv om språket fortsatt er rikt. Man må kanskje ha et rikt språk for å prøve å si noe om det som lever på en annen måte enn oss? Han snakker om en «sveig» (tynn, bøyelig kvist), å «sjoge» (suse og bruse) og om «livd» (ly), i tillegg til andre for meg ukjente ord. Disse ordene kler den mystikken vi så etter hvert skal mer tydelig inn i. Går det an å tro at et tre kan bøye seg i støvet for noen? Eller at det kan vise sorg, liksom ved at det blør? «Mysteriet forgreiner seg ut gjennom stammer», skriver Arentzen, og «trestammer taler i hengivenhetens ord (...) Det er fjerne sus, så klart, men de er ikke helt uhorlige.»

Jeg kunne selvsagt aldri bodd i et tre. Jeg mangler «et hellig vanvidd», og så er jeg ikke som «de porøse», som «overskrider grenser og setter flokken i kontakt med en virkelighet bortom dem selv». Slike mennesker er gaver til oss, skriver Arntzen, så vi kan se verden og livet bedre. Men vi kan alle være skog, sier han også, fordi vi *er* skog, oppstått av jorda, del av alt det levende. «Dypest sett henger alle skapninger sammen, også på de vide viddene hvor bjørka huker seg ned og vierkratt sølvfarger søkk og myrkanter.»

Arentzen forklarer ikke mer enn han må. Han går dit han selv vil, er ikke forpliktet til verken å bedrive redegjørelser eller foreta drøftelser. Dette er overskudd, og lett insistering, for vær med på ferden, sier han liksom. Essayisten vil ha oss med. Arentzen har skrevet mange artikler om trær i tidlig kristendom, og det er kombinasjonen av faglighet, en personlig stil og et levende språk som gjør denne boka til en gave, den også. Den er i tillegg vakker, med noen få bilder av fotograf Knut Bry. Det er gøy når det dukker opp en bok som inviterer leseren inn i noe som også er fremmed, fordi det er dørgende dypt, på et så lett og delvis lekent vis. Jeg skal snart ta meg en tur i skogen igjen.

AV AASNE JORDHEIM

«Arentzen har skrevet en vidunderlig bok om trær. Han vil få oss til å se dem, anerkjenne dem og tenke på dem på en annen måte.»

Trenger veiledere veiledning?

Linda Nesbys bok er full av gode veiledningstips, men får det også til å føles som veiledere ikke trenger den.

LINDA NESBY

Veier til god ph.d.-veiledning

Cappelen Damm Akademisk, 2024

284 sider

Veil. pris: kr 469

Hvis du leser dette, er sjansen stor for at du skal veilede en doktorgradsstipendiat, kanskje for første gang, og lurer på om *Veier til god ph.d.-veiledning* er verdt å plukke opp. Kanskje du som ung akademiker kjenner på usikkerhet om egne evner og redsel for å bli avslørt som utilstrekkelig. Linda Nesby, litteraturviter ved UiT Norges arktiske universitet, fremstiller dette som en vanlig utfordring. Hva skisserer forfatteren som løsning? Fordelt over seks kapitler tilbys oversiktlige, nyttige og konkrete råd. Her er det teknikker for å hjelpe stipendiater med å overkomme skrivevegning og prokrastinering og å håndtere tilbakemeldinger.

Nesbys innspill kan generelt oppsummeres i et enkelt råd: Snakk sammen! Ikke bare om tekstarbeidet, men også for å avklare forventninger og reflektere over pågående arbeid. I tillegg anbefales en avslutnings-samtale om karrieremuligheter i og utenfor academia. Samtalene bør ikke kun være faglige, idealveilederen viser omsorg for hvordan stipendiaten har det. Stipendiatene bør få plass og trygghet til å utforske ideer fritt. Nesby foreslår å besørge dette ved å starte møter med stipendiatenes evaluering av eget arbeid og la dem oppsummere til

slutt. Noen møter bør også holdes i mer nøytrale omgivelser enn veilederens kontor, som på kafé eller på rusletur.

Boka fletter hele veien inn internasjonal forskning om veiledning. Unntaket er det forlaget trekker frem som et av bokas nøkkel-punkter, bruken av kunstig intelligens i veiledning. Men dette blir et tidstegn mer enn en seriøs refleksjon over eventuelle fordeler og ulemper. Nesby skriver: «Utfordringen med ChatGPT er at vi kommer så enkelt og motstandsløst til svarene at vi ikke rekker å kjenne på utfordringer og styrke og bygge ny kompetanse.» Slik kan skriveverktøyene overfladisk omtales, men de er tross alt fortsatt ganske begrensede som akademiske samtalepartnere.

«Jeg vil anbefale å hoppe over casene, men ellers teste rådene som gis.»

Kapitlene inneholder flere fornøyelige og interessante perspektiver fra Nesbys fagfelt, skjønnlitteratur. De innledes og avrundes også av fiksjonaliserte caser, trolig for å gi en menneskelig touch. Problemet er at hovedpersonene i casene er lite relaterbare som veiledere. Én får tilsendt en mindre gjennomarbeidet tekst enn vanlig, og reagerer ved å kalle inn til møte med en ph.d.-koordinator for å få stipendiaten til å fortelle hva som er problemet. Det virker overilt, og en potensielt fremmed tredjepart vil neppe hjelpe noen til å åpne seg om private problemer. En annen veileder får følelsen av at kontoret hennes er for lite imøtekommende. Neste veiledning gis i en botanisk hage, og stipendiaten bekrefter at veilederens lenestol kan være utfordrende. Konklusjonen blir dermed at veilederen «skal ta bort familiebilder og pynteputer, og høre med kontorsjefen om ikke noen stoler og et lite bord lar seg trylle frem». Må virkelig alle antydninger til veilederens liv utenfor bort fra kontoret?

Mer enn som levd liv og faktiske utfordringer virker casene konstruert for å få frem pedagogiske poeng fra kapitlene. Det mest belemrende blir innvirkningen dette har på bokas gyldighet som helhet. I casene møter veilederne utfordringer underveis og løser dem ved å få tenkt seg litt om. Dersom det er tilfellet, hva er vitsen med å lese boka? Jeg vil anbefale å hoppe over casene, men ellers teste rådene som gis. Nesbys bok er preget av en genuint vennlig innstilling til unge akademikere, og vil kunne inngi ferske veiledere trygghet. Spesielt godt liker jeg fokuset hennes på veilederens lykkefølelse over stipendiatenes utvikling. God veiledning!

AV ANDREAS ERVIK

Snirklete om lovhistorie

Hans Petter Graver er god når han løfter blikket. Dessverre gjør han det for sent og for lite.

Hans Petter Graver

Tukthuslovene: Sivil ulydighet

og trusselen mot rettsstaten

Dreyer, 2024

248 sider

Veil. pris: kr 399

Denne boken omhandler arbeidskonfliktene på slutten av 1920- og begynnelsen av 1930-tallet og et sett med lover Stortinget vedtok, som gjorde det straffbart å hindre streikebrytere i å jobbe og å publisere navnene deres. Dette stred såpass mot folkets rettsfølelse at lovene døde en stille død ikke mange år senere. Graver vil gjerne bruke disse og farfarens historie som lovbrøyer til å utforske konseptet «sivil ulydighet».

Bokens organisering er et problem. Til tider virker den bygget opp som en spiral som kommer tilbake til det samme igjen og igjen og utvider litt mer for hver gang. Dette fungerer til en viss grad der det er snakk om temaer, som da stegvis blir utviklet for hver gang vi møter dem, men ikke når det gjelder sitater. Et sitat om at domstolene utsatte tukthuslovene for «mild tortur» og «omdiktet innholdet», dukker først opp uten tilhørende navn på side 117, deretter med navn, men uten kontekst på side 155, og til slutt det fulle sitatet på side 184. Graver nevner at Rudolf Nilsen dediserte diktet «Lovedderkoppen» til sorenskriver Jørgen Grøner, på side 142, men presentasjonen av hvem Grøner var, og hele Rudolf Nilsen

diktet kommer ikke før på side 175. Det leservennlige ville være å gjøre det omvendt. Man kan lure på om noen har stokket om på bokens deler og ikke gått tilbake og sjekket ordentlig.

Funker det når en jurist prøver å skrive arbeiderhistorie? Tja, til en viss grad. Historikerne har en fordel. Arbeidet deres, i bokform, henvender seg naturlig til et større publikum enn fagfeller. De er dermed vant til å skrive så leseren forstår dem. Historie som fagdisiplin har alltid vært minst halvparten (lokal, nasjonal, transnasjonal) samfunnsbygging. Jussen har et annet forhold til skrift, på tross av at både lovene og tolkningen av disse bokstavelig talt er samfunnsbyggende. Her er det presisjon som gjelder.

«Funker det når en jurist prøver å skrive arbeiderhistorie? Tja, til en viss grad.»

Innen leseforskningen sier man at en teksts vanskelighetsgrad oppstår mellom tekst og leser. Tekstens kompleksitet er et tekstanliggende, mens *vanskeligheten* er et samspill mellom teksten og leserens bakgrunnskunnskaper. Det kan godt være at jeg som leser både kan og burde slå opp begreper jeg støter på som jeg ikke har noe forhold til fra før – voldgiftsloven, første-voterende, føderåd, forføyninger, utskyttingsretten, kryptonaturrett – men jeg forventer i det minste at forfatteren forklarer hvorfor tukthuslovene (som også blir brukt i entall i enkelte kilder, som tukthusloven) kalles akkurat dette. Man må gjette seg til hva Trygve Lie-sitatet «dette er en ren og pur tukthusparagraf» skal bety. I en bok som heter *Tukthuslovene*, synes jeg det er litt dårlig gjort.

Sammen med en del innforståtte, men presise, formuleringer (stortingsmenn fremsetter interpellasjoner heller enn å stille spørsmål, høyesterettsavgjørelser er «åpenbart riktige») sitter denne leseren igjen med inntrykket at denne boken ikke er skrevet for meg. Noe som er synd, for jeg er genuint interessert, og bokens siste del, der Graver løfter blikket og utdyper det rettsfilosofiske grunnlaget for sivil ulydighet og snakker om Høyesterett som politisk organ og om hvorfor det ikke ble autoritært styre i Norge, er genuint god. Men jeg er usikker på om noen som ikke er fagfelle av Graver, kommer til å komme dit.

AV IDA JAHR

Norsk bronsealder – på overflaten

En fortettet oversikt over artefakter – som kanskje kunne trenge noen lengre teoretiske resonnerer.

NILS ANFINSET

En kort introduksjon til bronsealderen (i Norge)

Cappelen Damm Akademisk, 2024

180 sider

Veil. pris: kr 329

Nils Anfinset – professor i arkeologi ved Universitetsmuseet i Bergen – tar oss 4000 år tilbake til bronsealderen, med den betimelige undertittelen «i Norge». De første to tredjedelene av boken er en møysommelig kartlegging av det som nesten virker som *alt* arkeologisk materiale som kan knyttes til tidsrommet 2000–500 f.Kr. her til bergs: «På Nystad i Skien ble det i ura ovenfor gården funnet to halsringer, fire brillespenner, et hengekar, en øring, en kopp og en kniv i bronse.» Fra nord til sør, fra vest til øst, listes i uttømmende detalj spydspisser, sverd og pyntegenstander, helleristninger, bergmalerier og spor av husdyr og jordbruk.

I begynnelsen virker detaljnivået nesten utmattende, men straks det omhandler geografiske steder jeg selv kjenner, øker interessen. Selv om jeg kunne ønske meg litt flere overskuende refleksjoner underveis, skjønner jeg at strategien er villet: Ved å gi

«Ved å gi nær sagt alle detaljer om alle kjente funn demonstrerer boken at materialtilfanget i realiteten er svært begrenset.»

nær sagt alle detaljer om alle kjente funn demonstrerer boken at materialtilfanget i realiteten er svært *begrenset*. De arkeologiske artefaktene man har funnet, kan ikke på noen måte gi oss en fullgod forståelse av perioden. Denne begrensningen understreker Anfinset selv – og gir heller ikke noe mer enn en ganske overfladisk skisse til kultur- og mentalitetshistorie: Til det er belegg rett og slett for lite. Dessuten gjør den geografiske variasjonen i funnene det også umulig å gi én uniform fremstilling av bronsealderen i det som er dagens Norge.

Anfinset vever korte innstikk av ulike forskningstradisjoner inn i teksten – og ikke minst utviklingen av disse når arkeologien får hjelp av naturvitenskapelige dateringsmetoder, samfunnsvitenskapelige teorier og humanistiske tolkningstradisjoner. Hele tiden understrekes det usikre ved funnene og at blikket vi anlegger, også bestemmer hva vi ser. Et av de viktigste gravfunnene i Norge – på øya Giske på Sunnmøre – «kan tolkes inn i en større europeisk sammenheng med sterk påvirkning fra de sene steinalderkulturene i Sentral-Europa, men kan også tolkes i en mer regional sammenheng og utvikling». All usikkerhet til tross, og til tross for materialets begrensning: I bokens avslutning går ikke forfatteren av veien for å påstå at vi i bronsealderen ser «begynnelsen på en rettferdiggjøring av større sosiale og økonomiske forskjeller» – og trekker en nærmest moralsk forarget linje frem til vår samtid.

Dermed sitter jeg igjen med en følelse av noe ufullendt: Det er som om det mangler et nivå mellom de korte, innvedde forskningsteoretiske betraktningene og de større overgripende perspektivene i boken: Selv om man ikke skal være altfor kravstor til teoretiske spekulasjoner i en «kort introduksjon», savner jeg likevel dette. Bokens fyldige referanseapparat tyder også på at det kunne vært en mulighet: Av bokens 170 lese-sider utgjør de siste 40 sluttnoter (468 i tallet), tekstreferanser og stikkord. Det vitner først og fremst om en enorm oversikt over forskningen, men altså også at boken sannsynligvis kunne vært litt lenger, og at forfatteren kunne tillatt seg noen flere sammenbindende teoretiske resonnerer.

AV KJETIL VIKENE

Kunstnerfortelling på avveie

Historien om kunstneren Steinlen, som elsket å male katter, vimser i alle retninger og ender opp uten hode og hale.

Artisten Taylor Swift hadde katten sin dandert over skuldrene da hun prydet coveret etter at magasinet Time hadde kåret henne til Årets person 2023. Den amerikanske visepresidentkandidaten J.D. Vance har på sin side bare forakt til overs for kvinner som har katt, men ikke barn.

Det er da det burde være ekstra interessant å lese om den sveitsisk-franske maleren, grafikeren og illustratøren Théophile-Alexandre Steinlen (1859–1923). Han hadde katter som sitt yndlingsmotiv, i en tid der katter symboliserte opprør. I en ny bok inviteres vi til å gå i hans fotspor.

Vi skal til sommeren 1901, hvor Steinlen er invitert til Aulestad, ekteparet Karoline og Bjørnstjerne Bjørnsons kunstnerhjem utenfor Lillehammer. Steinlen hadde blitt kjent med parets yngste datter Dagny og hennes ektemann Albert Langen i Paris. Sistnevnte var en av grunnleggerne av det radikale, satiriske tidsskriftet *Simplicissimus*, der Steinlen var blant bidragsyterne. Nå reiste han med ekteparet for å oppleve Norge.

På Aulestad er også den danske maleren Peder Severin Krøyer denne sommeren, og også hans landsmann, forfatteren Johannes V. Jensen. I noen måneder er stedet med andre ord en animert kunstnerkoloni. Praten må ha gått livlig rundt middagsbordet, slik det også prates livlig i de sju artiklene, samt en innledning, som utgjør tekstene i *I Steinlens fotspor*. Boka er gitt ut i forbindelse med den pågående utstillingen på Maihaugen om Steinlens besøk. Det er bare synd at bidragsyterne i boka prater i munnen på hverandre, og at ingen egentlig lytter og leder samtalen. Mye av stoffet gjentas flere ganger, uten at det bringes inn noe nytt. Redaktør Else Braut, konservator ved Maihaugen, skriver at man lenge hadde tenkt på å gjøre noe i forbindelse med besøket som franskmannen gjorde hos Bjørnsons sommeren 1901. Likevel virker det nesten som om man har hatt hastverk når denne boka skulle skrives. Jeg leter etter den overordnede fortellingen,

ELSE BRAUT (red.)
I Steinlens fotspor / Sur les pas de Steinlen
Museumsforlaget, 2024
240 sider
Veil. pris: kr 490

men finner den ikke.

Den mest åpenbare mangelen er at Chat Noir-plakaten, som er Steinlens mest kjente verk, ikke er gjengitt i boka. Joda, den finnes i en liten utgave på baksiden, men det holder jo ikke. Stadig vekker refereres det til plakaten, uten at leseren altså får sett ordentlig på den.

Katter var et symbol på bohembkvinne, femmes fatales. I det 19. århundre ble katten et uttrykk for motstand mot konvensjoner og opprør mot undertrykking, skriver kunsthistoriker Jan Kokkin. Dette er et spennende spor, som dessverre ikke følges opp videre. Er det dette Steinlen har i tankene, det være seg når han maler katter på parisiske plakater eller som dekor på peisen på Aulestad? Er de først og fremst form, eller legger han også noe symbolsk i dem?

«Det er bare synd at bidragsyterne i boka prater i munnen på hverandre, og at ingen egentlig lytter og leder samtalen.»

Og hva med tegningene og maleriene av Dagny Bjørnsson, hvorav det mest kjente er gjengitt på bokas cover? Hva slags kvinne er det egentlig Steinlen har forsøkt å framstille her?

Jeg tror jeg blir sittende og fundere ekstra mye på disse spørsmålene fordi vi samtidig får møte Steinlen som en usedvanlig tilstedeværende far for sin datter på tolv år, Colette. I løpet av månedene han er borte, sender han 141 postkort hjem til henne, ved siden av brev til ektefellen Emilie. Alle kortene er gjengitt i boka, slik de også utgjør kjernen i Steinlen-utstillingen.

De to artiklene i boka om nettopp postkort er da også det som fenger mest. Perioden 1900–1920 kalles postkortets blomstringsperiode, skriver Siren Hjertenes, museumskonsulent ved Norges Postmuseum. En ny skrivekultur vokste fram, der kortene var like mye bilde som tekst, og der det man skrev, kunne leses av hvem som helst selv om kortet var adressert til en spesifikk mottaker. Her burde det vel finnes linjer å trekke til dagens instagramposter?

Historikerne Marie-Theres Fojuth og Finn Arne Jørgensen fra Universitetet i Stavanger er på sin side opptatt av postkortene som formidlere av ideen om Norge. Steinlen velger kort som viser severdigheter og særegne norske landskap, og de få linjene han skriver hver dag til datteren, forklarer og utdyper motivene på kortet. Slik kan tolvåringen være med på reisen og oppleve domkirkeruinene i Hamar og fossefall på Lillehammer, selv om hun er hjemme i Frankrike.

Steinlen som entusiastisk turist og Steinlen som kjærlig far – det er de bildene jeg sitter igjen med av ham etter endt lesning. *Kunstneren* Steinlen forsvinner imidlertid for meg. Da har boka også vært innom Dagny Bjørnssons biografi, historien om tidsskriftet *Simplicissimus*, en mulig utroskapskandale i Bjørnson-familien og et sensurert Krøyer-maleri. Alt dette er i og for seg interessante historier, men Steinlen selv reduseres til en ganske ubetydelig bifigur i dem alle, og det var vel hans fotspor vi skulle gå i?

AV SIRI LINDSTAD

Museumsforskning på egne bein

Museene skal forske på egen praksis. Da spiller museumspraktikeren en nøkkelrolle, mener Line Engen ved Nasjonalmuseet.

AV LINE ENGEN,
formidlingskurator
ved Nasjonalmuseet.

Da jeg begynte å bruke begrepet «museumspraktiker» i forbindelse med et forskningsprosjekt for omkring åtte år siden, fant jeg ikke denne betegnelsen noe sted i bruk på norsk. I Tyskland derimot er det mye brukt om en museumsprofesjonell. Jeg elsker dette begrepet, og har brukt det siden. I et intervju for Norsk museumstidskrift for noen år siden ble jeg spurt om hva jeg legger i det. Jeg svarte at en museumspraktiker er en som utøver en museal disiplin, og at jeg bruker begrepet bevisst for å rette oppmerksomhet mot det unike museumsspesifikke og praksisnære ved det faglige arbeidet som gjøres inne i museet. Museumspraktikeren er altså en samlebetegnelse for praktikerne i museet som utvikler museumsfaglig innhold (som for eksempel samlingskuratoren og formidlingskuratoren).

Skal formidlere forske? Ja!

Jeg har i mine kronikker og bokbidrag de siste årene særlig fokusert på formidleren blant museumspraktikerne. Jeg er selv formidler og har gjennom et langt løp i museet erfart hvordan formidleren har lidd under mangel på faglig rammeverk, respekt og handlingsrom og forskningsmuligheter. Jeg har også fått en del kjeft for mine innlegg: «Må formidleren forske, da? Skal liksom formidlerne gjøre alt?» Ja, selvfølgelig skal formidleren som en viktig innholdsleverandør i museet forske og reflektere – hvordan ellers skal vi kunne jobbe kunnskapsbasert og utvikle oss

og dele vår kunnskap? De siste årene har det skjedd en endring både internasjonalt og nasjonalt: Det formidlingsfaglige har fått økt oppmerksomhet og handlingsrom, men dette har dessverre også bidratt til å intensivere en historisk konflikt mellom museets ulike kuratorer (samlings- og formidlingskuratorer). Konflikten er ødeleggende for de viktige kreative tverrfaglige prosessene i museet. Dette er synd: Ikke bare fordi publikum blir den lidende part, men også fordi det er langt mer som forbinder de to museumsdisiplinene, enn som skiller dem.

Etter modell fra Tate

I min kommende håndbok om praksisforskning i museet er det museumspraktikeren jeg skriver for og til. Jeg støtter meg blant annet til det britiske museet Tate og deres forskningsmodell, hvor de over de to siste tiårene har utviklet en helt ny måte å tenke forskning og kunnskap på. De anvender blant annet begrepet «Practitioner-Researcher», som kan oversettes med praktikerforsker. Tate fokuserer på praktikeraspektet ved generering og deling av kunnskap. Hvorfor er dette så viktig?

Jo, fordi museumspraktikeren frem til nå ikke har blitt sett på som en som kan stå på egne bein i en museumsforskningsammenheng: Det har nesten virket som om museumspraktikeren må få fødselshjelp av en «ekte» forsker (fra universitetet) for å forløse og dele sin praksiskunnskap. Eller enda verre: Man avgrenser forskningen i museene til noen få: forskerne med ph.d.

«Det er vesentlig at museene selv tar regi og bidrar til å utvikle museumsspesifikke forskningsmetoder.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

«Museene har manglet vilje, selvtillit, kunnskap, strukturer og metoder.»

fra universitetet og museumspraktikere. Det hevdes dessuten stadig at de som jobber i museene, trenger kompetanseheving (eller etter- og videreutdanning), og at forskningskompetansen i museene må heves. Men hvilken kompetanse er det vi må ha mer av? Hva med den enorme praksiskompetansen folk i museene allerede sitter på? Og er det snakk om museumsspesifikke og praksisnære forskningsmetoder eller en adopsjon av metoder som er tilpasset en radikalt annen måte å jobbe og generere kunnskap på (som på universitetet)?

Det museumspraktikere fremfor noe trenger, hvis du spør meg, er adekvate metoder og delingsformater for den kunnskapsgenereringen som allerede foregår i enorme mengder i museene. Denne formen for kunnskapsgenerering er helt

spesifikk for museene. Det er vesentlig at museene selv tar regi og bidrar til å utvikle museumsspesifikke forskningsmetoder.

Alene og sammen

Misforstå meg rett: Selvfølgelig skal de som jobber i museene, også kunne forske akademisk, innenfor mer klassiske forskningsmodeller (som kunsthistorisk forskning), alle i museene har også sine respektive felt utenfor museet som det er viktig at vi i museene bidrar til – og vice versa. Men dette kan ikke være den eneste forskningen

som foregår i museene. Og selvfølgelig er det også enormt viktig at noen utenfor forsker *på* oss (for eksempel de fantastiske museologene)! Poenget er at vi trenger alle disse ulike forskningsmodellene, perspektivene, kunnskapsformene og uttrykkene for å skape både innsyn og deling. Det er da det blir spennende og forsknings- og kunnskapsfeltet blir mer komplett. Teori og praksis forenes.

Museenes praktikere kan selvfølgelig samarbeide med forskere fra universitets- og høyskolesektoren, men dette kan ikke være

Hvordan fungerer publikums aktive deltagelse ved Nasjonalmuseet? Det undersøker formidlingskuratorer ved museet i et pågående praksisforskningsprosjekt.

en forutsetning! Museene burde samarbeide også med andre grupper i forskningsprosjekter, for eksempel publikum og andre fagfelt og interessenter.

Museet som premissleverandør

I utgangspunktet er museet ganske fleksibelt i definisjonen av forskning: Vi kan ta i bruk en rekke ulike metoder og modeller som passer oss, men vi kan også utvikle nye eller justere eksisterende, slik blant annet utdanningssektoren har tatt i bruk og tilpasset aksjonsforskning til sitt virke. Ved Nasjonalmuseet er vi nå inne i en utrolig spennende strategiperiode, hvor nye reflek-sive praksisforskningsmetoder ikke bare skal anvendes, men også utvikles til vårt (og museenes) formål.

Det står i den aktuelle FoU-strategien at utprøving av praksisbaserte metoder vil stå sentralt, en metodikk som de fleste av oss kanskje kjenner best fra kunstnerisk forskning. I dette forskningsformatet er den nye kunnskapen synlig i selve praksisen, og det er ikke noe krav om at delingen av den nye kunnskapen skal være i form av en vitenskapelig artikkel, noe som ofte har blitt sett på som synonymt med forskning. Dette gir faktisk en mulighet for et radikalt skifte i synet på kunnskap og forskning i museet og en anerkjennelse av mer fysiske og praktiske kunnskapsuttrykk. Videre sier strategien:

«Våre utstillinger er sånn sett ikke bare sentrale arenaer for å presentere forskning, men vil i forskningen på egen praksis fungere som studieobjekter i seg selv. Praksisledet metodikk (...) har hittil vært lite anvendt i museumsfeltet i Norge. Metodeutvikling vil dermed stå sentralt.»

Forskning som prosjektmetode

Her trekkes altså både praksisbasert og praksisledet forskning frem (som er de to ulike formene for praksisforskning). Og strategien legger til rette for den tverrfaglige forskningen, som er mitt hjertebar. Man kan for eksempel tenke seg at en prosjektgruppe i utviklingen av et utstillingskonsept sammen kan undersøke både prosessen, praksisen og publikumsresponsen. Erfaringer fra Tate og min egen praksisforskning viser at denne kollektive forskningsformen er veldig bra for det kreative tverrfaglige samarbeidet. Man enes om og møtes i noe man ønsker å undersøke, fra ulike perspektiver og vinklinger. Dette skaper en bevissthet og rigger for den gode faglige samtalen og en fruktbar idéfase, og kunnskapen man genererer, kan informere fremtidige praksiser.

Rett og plikt

Et annet museum som er opptatt av det praksisnære i FoU-arbeidet, er Munchmuseet. I en kronikk i tidsskriftet *Museum* i fjor viste forskningsleder Gustav Jørgen Pedersen til den internasjonale museumsorganisasjonen

ICOMs definisjon av museer nettopp som institusjoner som forsker: «Det er ikke en ambisjon, men en definisjon, noe som strengt tatt betyr at museer som ikke forsker ikke egentlig er museer.» Dette synes jeg er nydelig formulert. Norske politikere har også tydelige krav: I den siste museums-meldingen, *Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid*, fremheves det at museene skal ha en enda tydeligere rolle som kunnskapsinstitusjoner knyttet til forskning.

Museene har imidlertid manglet vilje, selvtillit, kunnskap, strukturer og metoder. Og det har ikke blitt satt av nok tid til forskning og refleksjon, til tross for at dette faktisk er en nedfelt rett for mange (rett og plikt til forskning i stillingsbeskrivelsen). Men av disse aspektene vil jeg faktisk påstå at tiden er den minst viktige. Det er mangelen på rigging og det rigide forsknings- og kunnskapssynet som har vært det største hinderet: at forskning har

blitt sett på noe som tar oppmerksomheten bort fra kjerneoppgaver, i stedet for å se forskning som en måte å jobbe på. Eller som Munchs forskningsleder sier: «Problemet med forskningen i norske museer er at det er for lite av den, og at den er for dårlig integrert i resten av virksomheten.»

Må handle raskt

Nå er det imidlertid et stort mulighetsrom: Ikke bare har det skjedd endringer ledet frem av praktikerne selv over de siste årene, nå er det også en vilje til strategisk endring i flere museer. Men vi må handle fort! Nasjonalmuseets strategiperiode er over til neste år, og alle vi som jobber i museene, vet at trender og ledere kommer og går. Før man vet ordet av det, er tonen en annen. En ambisjon for Nasjonalmuseet, jamfør strategien, er å dele dette metodearbeidet med feltet. Det håper jeg at jeg har bidratt til med denne kronikken.

UNIS
The University Centre in Svalbard

Avdeling for arktisk biologi har en ledig 100 % åremålsstilling som avdelingsleder.

Scann QR-koden for å lese mer!

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er **John Peter Collett**, Helga Eggebø, Oddveig Storstad og Lorenz Khazaleh.

«Kan vi stole på og gi ansvarsfulle jobber til folk som ikke kan matematikk?»

Folk til å stole på

Er det tilrådelig å slippe inn studenter på lærer- og sykepleierutdannelse som ikke har karakteren 3 eller bedre i matematikk fra videregående skole? De som er bekymret for dette, later ikke til å være opptatt av studentenes mulighet til å få utbytte av undervisningen. Spørsmålet det egentlig gjelder, er om folk med dårlig matematikkarakter fra videregående bør kunne praktisere som lærere eller sykepleiere senere i livet.

Sagt på en annen måte: Kan vi stole på og gi ansvarsfulle jobber til folk som ikke kan matematikk?

Jeg vet for lite om en sykepleiers yrkeshverdag til at jeg kan ha noen begrunnet mening om betydningen av regneferdigheter og tallforståelse for arbeidet. Man kunne kanskje tro at empati, tålmodighet og evne til å lytte og kommunisere ville være vel så viktig, men jeg ser at mange sykepleiere insisterer på at ansvaret for medisinerer krever matematikk. Vi ukyndige kunne innvende at enhver sykepleier – og alle vi andre – går rundt med en datamaskin i lommen

som kan utføre svært avanserte regnestykker og raskt kobles opp mot datakraft tilstrekkelig for en romferd til Mars. Kunne ikke medisinerer beregnes og kontrolleres på mobilen?

Jeg har – som sagt – ikke forutsetninger for å kunne si noe sikkert om dette. Det jeg kan si noe om, derimot, er hva dette ligner på.

I flere hundre år var det enighet om at ferdigheter i et dødt språk – latin – var grunnleggende viktig for en student som ville forberede seg til å bli prest, jurist eller lege. Det ble anført noen praktiske grunner til dette. Juristene måtte kunne lese romerretten (som aldri hadde vært gjeldende rett i Norge). Legene måtte kjenne nomenklaturen og lese vitenskapelig litteratur (som knapt noen norsk lege hadde råd til å skaffe seg, og som fra 1700-tallet ble skrevet på levende språk). Hva prestene skulle med latin, kunne man stusse over. Etter reformasjonen var det slutt på latinsk messe. Prekenen måtte holdes på et språk som menigheten forstod, og Bibelens originaltekster er som kjent på hebraisk og gresk.

Men latinkravet for prestene ble beholdt i nesten 400 år til.

Det var IKKE yrkeslivets praktiske formål som var avgjørende. Kravet til latin måtte opprettholdes for å sikre at profesjonenes utøvere holdt et akseptabelt nivå. De måtte være til å stole på. Underordningen under språkets disiplin (og latinlærernes brutale måter å banke den inn på) gjorde en uregjerlig gutt til en ansvarsbevisst mann. De måtte ha analytisk evne. Latinske disputaser skjerpet logisk sans og evnen til å skille rett fra galt. De måtte ha evne til å ordlegge seg presist og overbevisende for å innta en lederrolle i samfunnet. Den romerske litteraturen var uovertruffen som retoriske forbilder.

Uten at han hadde slike egenskaper i bunnen, kunne man umulig slippe en student inn på universitetet, og langt mindre gi ham en ansvarsfull stilling i samfunnet senere i livet.

De som ikke behersket latin, var kort sagt for dumme og hadde for liten selvdisiplin til at man kunne bruke dem som prester, leger eller jurister.

De var ikke til å stole på.

AV **JOHN PETER COLLETT**
professor emeritus i historie,
Universitetet i Oslo

«De som ikke behersket latin, var kort sagt for dumme og hadde for liten selvdisiplin til at man kunne bruke dem som prester, leger eller jurister.»

Oppskriften på en god forskningsleder

Dette bør du gjøre, og dette bør du absolutt ikke gjøre som forskningsleder, ifølge Sverren-Erik Mamelund.

AV **SVENN-ERIK MAMELUND**,
professor i demografi ved
OsloMet

LEDELSE: Før sommerferien gikk det en debatt om lederisme i akademia, anført av blant andre Tom Karp og Trond Blindheim. Deres budskap er at ledere ikke er så viktige som mange tror, og at det er for mange ledere i akademia.

I denne teksten vil jeg ikke rette søkelys på om vi er for mange administrative topp- og mellomledere og faglig- og undervisningsansvarlige ledere i akademia (men det er vi sikkert!), men på forskningslederen «på gulvet» som selv er aktiv forsker, og på hva som er sunn forskningsledelse. Hvordan kan den kan utøves, og hva er fordelene? Her er en liste som kanskje ikke er helt ferdig tenkt og uttømmende, men likevel:

«Jeg håper du lykkes.»

- Du ansetter folk som er like gode som eller bedre enn deg selv og de andre ansatte.
- Du tilrettelegger og yter service. Din jobb er å skape rom og relasjoner for gode samarbeid og kultur for deling mellom de ansatte og eksterne i dag og i fremtiden.
- Du er ikke «sjef» og mikro-styrer alle ansatte, deres tids-

bruk, forskning, formidling og søknadsskriving. Hvorfor skulle du det? Du har ansatt de beste og har tillit til dem?

- Du irtettesetter aldri en ung nyansatt, en forskningsassistent, masterstudent eller stipendiat for å ha tatt et initiativ «uten å spørre deg om lov på forhånd».
- Du har ansatt flinke folk, folk som er like gode som eller bedre enn deg. Hvorfor skulle de da be om lov til å gjøre jobben sin? Eksempler kan være å skrive kronikker, delta i et TV-intervju eller skrive et faglig innspill til en sentral politisk institusjon med institusjonens brevhode.
- Du tar aldri et førsteforfatterskap som definitivt hører til andre, særlig ikke om det tilhører den minst etablerte forskeren.
- Du inviterer alltid dem som har bidratt substansielt til å medforfatte en forskningsartikkel. For eksempel forskningsassistenter eller studenter som har bidratt til datainnsamling.
- Om du får invitasjon til å holde et foredrag eller delta i en debatt på TV, del på denne fordelene om du kan, og om de yngre forskerne er klart best kvalifisert, spør om de kan ta jobben.

- Du sier ikke til en som nettopp har siktet høyt (og kanskje høyere enn de andre) og sendt en forskningssøknad til elitesporet i EU: «Du vet vel at du har små sjanser for å nå opp der?» Du sier heller: «Så fantastisk, jeg håper du lykkes. Hva kan jeg gjøre for at du kan forberede deg og vinne pengene etter et strålende gjennomført intervju?» I tillegg sier du: «Hva kan vi gjøre for at vi kan bygge kultur for å lykkes i EU-sporet? Kanskje vi kan bruke dine erfaringer, slik at også andre hos oss kan lykkes?»
- Du inviterer alle til sosiale og faglige aktiviteter, inkludert de på sommerjobb, som forskningsassistenter og studenter.

Tiltrukket, ikke dyttet

Med en sunn forskningsledelse som beskrevet over vil de ansatte (forhåpentligvis) lykkes på grunn av og ikke på tross av institusjonen.

I akademia er det og skal det være en viss mobilitet. Dette gjør at vi alle kan fornye oss og bli bedre. Det er det forskning tross alt handler om.

En forskningsledelse som

beskrevet over vil forhåpentligvis føre til at ansatte som bytter jobb, ikke gjør det fordi de blir «dyttet» ut (push) av din institusjon, men fordi de blir «tiltrukket» (pull) av en annen institusjon, deres ansatte og kontekst.

De som bytter jobb, vil forhåpentligvis prate godt om deg, i det minste ikke negativt, noe som kanskje vil gjøre at din institusjon vil tiltrekke seg nye og flinke studenter og forskere i fremtiden.

Forankring med fagfolk

For meg er dette sunn forskningsledelse, hvor lederen er viktig, og jeg tror Tom Karp og Trond Blindheim begge vil være enig.

For her snakker vi ikke om en topptung administrativ ledelse som driver med «lederisme», en ledelsesindustri hvor man har egeninteresse av å frem snakke ledelse, hvor man er «sjefen» som tar avgjørelser uten forankring med fagfolkene, og hvor lojaliteten kun omkranser en selv og overordnede.

Tvert om snakker vi her om forskningsledere som er dedikerte til faget, som selv er aktive forskere, som er på gulvet sammen med de andre forskerne, og som leder mindre, men autonome team som også har makt til å påvirke utviklingen av egen institusjon og sektoren.

Teksten har vært delt på Mamelunds Facebook- og LinkedIn-sider.

«Du tar aldri et førsteforfatterskap som definitivt hører til andre, særlig ikke om det tilhører den minst etablerte forskeren.»

Forskningspolitisk seminar: Kampen om kunnskapen

Vi ønsker velkommen til vårt tradisjonsrike forskningspolitiske seminar, som i år arrangeres tirsdag 5. november på Hotel Bristol i Oslo. Forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Hoel er en av innlederne, og Aksel Kjær Vidnes, redaktør for forskning.no, er møte- og debattleder.

Fra politisk hold kommer økte krav og forventninger om at forskningen skal gi «her og nå»-nytte, og at utdanningene skal være korte, fleksible og arbeidslivsorienterte.

Ser vi et skifte i kunnskapssyn, når vi har en statsråd og et stortingsflertall som mener høyere utdanning er blitt for akademisert? Og er vi i ferd med å svekke kravene til kvalitet i forskning og høyere utdanning? Vi tar debatten på forskningspolitisk seminar. Sett av datoen!

Rikslønnsnemnd satt til 7. november

Rikslønnsnemnda behandler statsoppgjøret for Unio og Akademikerne den 7. november.

– Jeg har troen på at det skal gå vår vei, sier Unios statsforhandlingsleder Guro Elisabeth Lind (bildet). Hun er optimistisk til utfallet av Rikslønnsnemndas behandling fordi nemnda er konservativ og derfor nødig vil gjøre større endringer i tariffstrukturen. Ordningen med to

avtaler kan derfor bli stående.

– Staten vil gå tilbake til én hovedtariffavtale slik det var så langt tilbake som i 2016. Det er en radikal endring som er så politisk betent og prinsipiell at jeg ikke tror nemnda vil røre ved det, sier Guro Elisabeth Lind.

LO stat aksepterte statens tilbud i meklingen, men medlemmene stemte nei i uravstemningen. I stedet for å gå ut i streik, ba LO om at Rikslønnsnemnda løser tvisten. Denne saken behandles i Rikslønnsnemnda den 15. november.

Arendalsuka: Spørretime med statsråden

Under Arendalsuka var forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Løkensgard Hoel (Sp) invitert til spørretime av Forskerforbundet og Norsk studentorganisasjon.

– Universitetene og høyskolene er nå i en presset økonomisk situasjon, og vi ser nedbemanning, kutt i studietilbud og kutt i forskningstid. Er finansministeren klar over alvorret i denne situasjonen, spurte Forskerforbundets leder Guro Elisabeth Lind.

Svaret fra statsråden ga ikke umiddelbart håp før høstens statsbudsjett. Statsråd Oddmund Hoel varslet at finansieringen av universiteter og høyskoler skal tilbake til «normalnivået i 2019», før koronapandemien. – En alvorlig feilprioritering, mener Guro Lind.

Gjennomslag på verdenskongressen

Education Internationals 10. verdenskongress ble avholdt 26. juli – 2. august i Buenos Aires. Kongressen samlet 1200 delegater og gjester fra 180 land som representerer 33 millioner medlemmer på alle nivå i utdanningssektoren. Kongressens hovedtema var «Growing our unions, elevating our profession, defending democracy».

Som medlem av EI deltok Forskerforbundets generalsekretær Birgitte Olafsen og fagsjef Jorunn Dahl Norgård på verdenskongressen.

– Å delta på kongressen setter Forskerforbundets arbeid i en større kontekst. Det er inspirerende og lærerikt og det gir grunnlag for å knytte kontakter og styrke samarbeidet med andre organisasjoner innenfor høyere utdanning og forskning, sier generalsekretær Birgitte Olafsen.

SV foreslår å grunnlovfeste fri forskning

Storingsrepresentantene Grete Wold og Kathy Lie (SV) har fremmet et forslag om å grunnlovfeste fri vitenskapelig forskning.

– Den akademiske friheten er truet i verden rundt oss og vi ser tegn til at den blir utfordret i eget land. Studenter og akademikere har derfor foreslått at retten til akademisk frihet blir grunnlovfestet. Vi er glade for at SV har fulgt opp. Nå forventer vi at andre partier stemmer for forslaget, og blir med på å verne om den frie forskningen, sier Forskerforbundet og Norsk studentorganisasjon i en felles uttalelse.

Organisasjonene håper og tror at flere stortingsrepresentanter og partier vil henge seg på forslaget og støtte opp om grunnlovfesting av akademisk frihet.

Hederspris til Berit Bratholm

Forskerforbundets Hederspris er tildelt Berit Bratholm, som har vært hovedtillitsvalgt i 14 år – først ved Høgskolen i Vestfold, de siste årene ved Universitetet i Sørøst-Norge.

I tillegg til lokale verv har Berit Bratholm vært medlem av hovedstyret i Forskerforbundet i perioden 2019–2021. På representantskapsmøtet i 2021 ble Bratholm valgt som leder av den nasjonale valgkomiteén i Forskerforbundet for perioden 2022–2024.

Som hovedtillitsvalgt har Bratholm kontinuerlig arbeidet med mål om å forbedre lønns- og arbeidsvilkår for medlemmene innenfor de rammer partssamarbeidet gir. Hun har også hele tiden arbeidet for å utvikle og forbedre partssamarbeidet ved USN – i dialog med ledelse, medlemmer og andre fagforeninger. Vi gratulerer Berit med hederspris!

FORSKERFORBUNDET

- er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- har over 25 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

KURS OG SEMINARER

Tillitsvalgtopplæring og seminarvirksomhet tilhører vår kjerneaktivitet, og er en viktig forutsetning for arbeidet i Forskerforbundet. I år tilbyr vi en kombinasjon av kurs med fysisk oppmøte og digitale kurs/webinar. Alle med verv i lokallag og foreninger kan melde seg på våre kurs og seminar. Følg med på våre nettsider for oppdatert kursprogram:

forsknerforbundet.no/kurs.

VERV EN KOLLEGA

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

@forsknerforbundet

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2022–2024: Guro Elisabeth Lind, Oslo universitetssykehus (leder), Kristian V.E. Mollestad, Presteforeningen (nestleder), Ann Cecilie Bergene, NIFU, Kristin Lofthus Hope, Høgskulen på Vestlandet, Belinda Eikås Skjøvstad, Universitetet i Oslo, Tord Mjøsund Talmo, NTNU, Hugues Verdure, UIT Norges arktiske universitet, Tony Burner, Universitetet i Sørøst-Norge (1. vara), Bente Ovèdie Skogvang, Høgskolen i Innlandet (2. vara), Brynjar Kulset, Nasjonalbiblioteket (3. vara) | **SEKRETARIATET:** Generalsekretær: Birgitte Olafsen.

STAB: Kommunikasjonsleder Lars Kollveit, informasjonsleder Unn Rogamo, spesialrådgiver Synne Freberg | **ARBEIDSLIVSAVDELINGEN:** Avdelingsjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, spesialrådgiver Kari Folkenborg, spesialrådgiver Jon Wikene Iddeng, spesialrådgiver Åshild Olaussen, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, advokat/spesialrådgiver Ingvild Irgens-Jensen, seniorrådgiver Petter Sommervold, spesialrådgiver Lene Ståhl, seniorrådgiver Bjørn Sundøy | **JURIDISK AVDELING:** Avdelingsjef/advokat Mariann Helen Olsen, advokat Christoffer Hjelde, advokat Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Asmund Riegels, advokatfullmektig Balrin Kaur Bisal | **ORGANISASJONSAVDELINGEN:** Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, seniorrådgiver Nina Fjeld, seniorrådgiver Cecilie Frich, seniorrådgiver Brit Helen Hesselberg, rådgiver Rita Kvæl | **ADMINISTRASJONSAVDELINGEN:** Administrasjonssjef Kjetil Mørk, konsulent Magnus Prestaasen, rådgiver HR & administrasjon Ane Rinnaas Skuseth, konsulent Marit Sømmer, IT-rådgiver Øyvind Åsebøstøl, seniorcontroller Lina Haugland, rådgiver HR & lønn Elisabeth Johansen, controller Sofie Myrland Kjellgren, regnskapskonsulent Tore Sandnes, fagansvarlig medlemsservice Linda Pettersson, konsulent Trinlise Aikio, seniorkonsulent Hans Askildsen, konsulent Hans-Marius Johansen

Hva skjer i Forskerforbundet i høst?

Vi står foran en innholdsrik høst i Forskerforbundet. Ny politikk skal vedtas, ny ledelse skal velges, og vårens lønnsoppgjør i staten skal behandles i Rikslønnsnemnda.

Nye kutt i kunnskapssektoren?

Det er tøffe tider i kunnskapssektoren, etter flere magre statsbudsjett. I fjorårets budsjett fikk regjeringen gjennom et direkte kutt i institusjonenes grunnbevilgninger på 440 millioner kroner. Resultatene ser vi nå: Universiteter og høyskoler reduserer studietilbudet, kutter i forskningstid, og nedbemanner. Signalene fra forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Hoel tyder på nok et stramt budsjett. Fasiten får vi når statsbudsjettet legges fram 7. oktober.

Forskningspolitisk seminar

Fra politisk hold kommer økte krav og forventninger om at forskningen skal gi «her og nå»-nytte, og at utdanningene skal være korte, fleksible og arbeidslivsorienterte. Ser vi et skifte i kunnskapssyn, når vi har en statsråd og et stortingsflertall som mener høyere utdanning er blitt for akademisert? Og er vi i ferd med å svekke kravene til kvalitet i forskning og høyere utdanning? Det er utgangspunktet for årets forskningspolitiske seminar, som arrangeres på Hotel Bristol 5. november i høst. Som vanlig blir det et spennende program, der forskere, politikere og institusjonsledere debatterer de heteste spørsmålene i kunnskapssektoren. I tillegg deler vi ut årets Hjernekraftpris. Du kan melde deg på seminaret via våre nettsider, eller følge debattene via strømming på nett.

Ny politikk og ny ledelse i Forskerforbundet

Representantskapet er Forskerforbundets øverste organ, og møtes hvert tredje år for å vedta forbundets politikk og velge ny ledelse. Guro Elisabeth Lind er ferdig med sine to perioder som leder, og

20. november får vi svaret på hvem som blir hennes etterfølger. En forberedende valgkomite skal legge fram sin innstilling senest 8. oktober, før representantskapet gjør sitt valg. Alle lokallag i Forskerforbundet kan sende delegater til representantskapsmøtet. På møtet blir forbundets arbeidsprogram, verdiplattform, regnskap og budsjett vedtatt.

Fortsatt egen tariffavtale i staten?

Vårens streik i staten endte i tvungen lønnsnemnd. I november skal Rikslønnsnemnda behandle lønnsoppgjøret, og avgjøre om Unio og Akademikerne får beholde sin egen tariffavtale i staten. «Utdanning må lønne seg – også i staten», var Unios krav i streiken. En egen tariffavtale har vært viktig for å nå dette målet.

Behandlingen i Rikslønnsnemnda innebærer at det sentrale lønnsoppgjøret ikke er ferdig før rundt midten av november. Først da kan de lokale lønnsforhandlingene starte ved statlige virksomheter. Det betyr igjen at utbetalingen av lønnstilleggene for vårens oppgjør vil komme sent.

Møt kolleger og lær noe nytt på kurs!

Høstens kurskalender finner du på Forskerforbundets nettsider. Og vi kan friste med en lang rekke nyttige kurs denne høsten. Alt fra stresshåndtering for stipendiater og postdoktorer, til kurs i pensjon for deg som er født før 1963. Vi har vervekurs, boligkjøperskole og kurs i presentasjonsteknikk. Og en lang rekke kurs for tillitsvalgte, knyttet til lokallagsarbeid, tariff, avtaleverk, omstilling og opphavsrett. For å nevne noe. Vi ses på kurs!

19. og 20. november skal representantskapsmøtet igjen velge ny ledelse og vedta forbundets politikk. Her fra møtet i 2018. Foto: Forskerforum

Mørkere skyer

Jeg elsker norsk sommer. Turer i fjellet, kajakk på fjorden, lange lyse kvelder. Og all slags vær.

Vi som velger norgesferie, vet at sommeren her i nord kan være lunefull. Men heller gråvær enn hetebølger.

Verre er det med gråværet over kunnskapssektoren. Hverdagen for forskere og kunnskapsarbeidere har de siste årene vært preget av sparing, omstilling og knappe ressurser. Og i det siste har skyene blitt mørkere. Kutt i studietilbud, kutt i forskningstid og rene oppsigelser.

Kuttene i kunnskapssektoren var naturlig nok tema da forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Løkensgard Hoel (Sp) møtte til spørretime under Arendalsuka, invitert av oss og Norsk studentorganisasjon. Delte forskningsministeren vår «vær-melding», med mørkere skyer og en tøffere hverdag? Og kunne høstens statsbudsjett bidra til lysere tider i kunnskapssektoren?

Svaret fra statsråden var ikke oppløftende. Ja, han delte vår virkelighetsbeskrivelse og kunne forstå at situasjonen var vanskelig for en sektor «som bare har opplevd vekst». Men nei, han kunne ikke love at høstens budsjett gjorde noe med denne vanskelige situasjonen. Til det var det for mange andre viktige samfunnsformål som krevde store investeringer: forsvar, sikkerhet, politi og helse.

Tvert imot var Hoels oppsummering at universitets- og høyskolesektoren nå skulle «tilbake til normalsituasjonen i 2019», altså før covid. Under koronapandemien fikk universitetene og høyskolene ekstrabevilgninger som skulle sikre nye undervisningstilbud. De fases nå ut. Det vil bety færre ansatte hvis ikke institusjonene finner andre inntekter, minnet Hoel om. Og antydte tallet 4000.

En fortelling som ikke er sann

Dagen etter spørretimen med Hoel arrangerte vi en ny debatt i Arendal, der temaet var kvalitet. Er vi vitne til en dreining i kunnskapspolitikken, der andre samfunnspolitiske hensyn (relevans, distriktspolitikk osv.) har blitt viktigere enn selve kvaliteten på forskning og utdanningstilbud?

En ting er i hvert fall sikkert: Med 4000 færre ansatte, mindre forskningstid og enda flere oppgaver enn før går ikke hverdagen opp for allerede overarbeidede forskere og undervisere. Kuttene i kunnskapssektoren vil få konsekvenser for kvaliteten. Når nye oppgaver legges til, samtidig som ressursene blir knappere, må noe annet prioriteres ned. Når Senterpartiet konfronteres med dette regnestykket, er svaret alltid det samme: «Universitetene og høyskolene får 45 milliarder kroner av samfunnet, så dette har vi tillit til at de løser selv.» Det er det samme om satsingen er mer etter- og videreutdanning, nye tematiske mål i langtidspanen eller nye norsk-krav for stipendiater: «Vi har jo gitt dere 45 milliarder, dette kan umulig være så vanskelig å få plass til!»

Jeg har aldri hørt en landbruksminister fra Senterpartiet si til norske bønder at «dere får jo 17 milliarder i produksjonstilskudd», og forvente billigere poteter eller nok egg i butikkene. Men denne regjeringens fortelling om kunnskapssektoren er at den er lite produktiv og dyr i drift.

Det er en fortelling som ikke er sann. Vi vet at vitenskapelig ansatte i gjennomsnitt jobber minst 46 timer i uken, stort sett uten noen form for kompensasjon. Gratisarbeidet i UH-sektoren beløper seg til mer enn to milliarder i året. Institusjonene har opplevd tøffe kutt gjennom mange år. Først de såkalte «effektiviseringskuttene»

AV GURO ELISABETH LIND,
leder i Forskerforbundet

«Vi må få fram konsekvensene av kuttene og vise hva vi som samfunn mister når vi ikke investerer mer i forskning og kunnskap.»

til Solberg-regjeringen, nå målrettede kutt fra regjeringen Støre. Stadig oftere ser ikke institusjonene noen annen utvei enn å kutte i det helt grunnleggende: studietilbud, forskningstid og stillinger.

Kvalitet som salderingspost

Heldigvis begynner nå flere å si ifra om konsekvensene av regjeringens kunnskapspolitik.

«Statsråd Hoel ser ut til å ville forberede kunnskaps-Norge på at hans portefølje heller ikke i år blir en budsjettvinner, men mer en salderingspost. Dette er korttenkt og vil svekke Norges konkurransekraft og verdiskaping på sikt», skrev rektor Svein Stølen og prorektor Åse Gornitzka vel hjemme fra Arendal. En annen som lot seg provosere av Hoels uttalelser om at «stillingskutt er den nye virkeligheten», var Venstres Abid Raja. «Det er provoserende at statsråden kaller det som foregår i forskningsfeltet, for en fest. Alle som tar en doktorgrad, jobber ræva av seg, det er ingen fest», tordnet han under Arendalsuka. Han anklaget Hoel for ikke å kjempe for universitets- og høyskolesektoren internt i regjeringen.

Nå er tiden inne for at alle vi som bryr oss om norsk forskning og høyere utdanning, hever stemmen sammen. Vi må få fram konsekvensene av kuttene og vise hva vi som samfunn mister når vi ikke investerer mer i forskning og kunnskap. Ikke minst handler det om de nære eksemplene på alt det forskningen bidrar til i samfunnet vårt: lengre og friskere liv, grønnere løsninger, trygghet og sikkerhet i en urolig tid.

Hever vi blikket og ser på verden rundt oss, er det ingen tvil om at vi som samfunn burde investere mer i kunnskap og utdanning. Høstens statsbudsjett må i det minste gi kunnskapssektoren et pusterom.

Vi ber ikke om en hetebølge. Vi ber bare om litt oppholdsvær.

Forskerforums nyhetsbrev

Vil du holde deg oppdatert om forskning og høyere utdanning på universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og i arkiv, bibliotek og museum?

Forskerforums nyhetsbrev kommer én gang i uken med nyheter, debattstoff og stillingsutlysninger fra vår nettavis. Vi fortsetter selvsagt å sende deg 10 utgaver i året av bladet Forskerforum, og du kan følge daglige nyhetsoppdateringer på Forskerforum.no.

Meld deg på [Forskerforums nyhetsbrev på våre nettsider!](#)

